

אייל זמיר

המערכה האזורית נגד איראן על השליטה במזרח התיכון

המערכה האזורית נגד איראן על השליטה במזרח התיכון

אייל זמיר

אייל זמיר הוא אלוף בצה"ל. כיהן בתפקיד סגן הרמטכ"ל, מפקד פיקוד הדרום, המזכיר הצבאי של ראש הממשלה ובמנעד רחב של תפקידי פיקוד ומטה. בשנים 2021-2022 שימש אייל זמיר כעמית מחקר במכון וושינגטון.

THE
WASHINGTON INSTITUTE
for Near East Policy

Original English Version of this publication:

© 2022 by The Washington Institute for Near East Policy

This Hebrew version – including the graphics and images – is adapted from the original English version with the kind permission of the Washington Institute for Near East Policy. The original is available at www.washingtoninstitute.org

תוכן עניינים

I	תרשימים	_____
II	תודות	_____
III	הקדמה	_____
1	1 פתח דבר	_____
4	2 המערכת האיראנית	_____
7	3 משמרות המהפכה ככוח צבאי והרתעה אזורית	_____
17	4 מרחבי הפעולה של משמרות המהפכה במזרח התיכון	_____
23	5 עימות ארוך ומתמשך : מסגרת תיאורטית	_____
26	6 שבעת העקרונות - איך לנצח את איראן באזור	_____
39	סיכום	_____

תרשימים

1. Iran and Its Proxies	9
2. Iran's Network of Influence	11
3. The IRGC Within the Iranian Military-Political Hierarchy	13
4. Houthi Slogan	20
5. Bab al-Mandab Strait and Arabian Gulf	21

תודות המחבר

עבודה זו הינה פרי מאמץ רחב של קריאה, העמקה ולימוד האתגר האיראני בחיבור הניסיון ארוך השנים שלי בתפקידי השונים בצה"ל. כתבתי רבות אולם נאלצתי לקצר, ניסיתי לתמצת את עיקר המחקר והמסקנות על מנת לאפשר מסמך שמצד אחד הינו מקיף אך מצד שני יהיה נוח לקריאה. המסמך מיועד למיטיבי לכת ומומחים המצויים בחומר אשר יוכלו להתמקד בחלק החשוב של פתח הדבר, בפרק החמישי שעוסק במסגרת התיאורטית של "עימות ארוך ומתמשך", בהמלצות ובסיכום. אך גם לבעלי עניין חדשים הרוצים העמקה והבנה של מקורות התפיסה.

אמנם המחקר הינו אישי והאחריות על הנכתב בה עלי בלבד אולם חשוב לי לציין מספר אנשים שסייעו לי בחשיבה ובגיבוש התפיסה, מתוך רצון כנה לעזור. בראש וראשונה ל"מכון וושינגטון למזרח הקרוב" ולעומד בראשו רוב סטלון, לדניס רוס שתמיד זו חוויה לשבת ולהקשיב לו, ולראש התוכנית הצבאית מייקל אייזנשטט שסייעו לי לכל אורך הדרך. לחוקרי המכון הבכירים שהם מקור לידע מעמיק רחב, שהעירו לי הערות חכמות שחלקן הוטמעו בעבודה. לאהוד יערי שכל עצה שלו הייתה חשובה, רמת הבקאות, הירידה לפרטים וההבנה שלו במזרח התיכון ייחודית. לעמוס גלעד אשר אני נעזר בחוכמתו וניסיונו כבר שנים ארוכות. לאנשי המכון שעזרו לי בהגהה ועריכה ובראשם עוזר המחקר המסור דילן וקודמו אלכס האריס ולקרול שתמכה בכלם. אני מודה למכון למדיניות ואסטרטגיה ולדר' משה אלבו על הסיוע בעריכה והפצת העבודה בגרסה העברית שלה.

הקדמת המחבר

עבודה זו נכתבה תוך כדי התרחשות שני אירועים דרמטיים עיצוביים בזירה האזורית והעולמית. האירוע הראשון הינו המלחמה בין רוסיה לאוקראינה שהתפתחה למשבר עולמי. מוקדם עדיין להבין את משמעויותיה הגיאו-פוליטיות ארוכות הטווח על מאזן הכוחות העולמי בתחרות הבין-מעצמתית ובין הגושים השונים בעולם. האירוע המעצב השני הינו ההיתכנות לחזרה להסכם הגרעין (JCPOA) שנחתם בשנת 2015 בין איראן למעצמות, ובוטל בשנת 2018 על ידי הממשל האמריקאי בראשות הנשיא טראמפ. במידה שתהיה חזרה להסכם הגרעין בתצורתו הנוכחית יהיה זה הסכם גרוע אשר צפוי לייצר אתגרים רבים הן למול עתיד תוכנית הגרעין, היכולות והידע שאיראן צברה עד כה. אולם במיקוד עבודה זו הסכם הגרעין אשר צפוי להזרים לאיראן "אנרגיה" מחודשת למערכה האזורית אותה היא מנהלת, יביא לקידום שאיפותיה להגמוניה במזרח התיכון.

החיבור בין האידיאולוגיה הקיצונית ליכולות צבאיות מתקדמות, מאפשר לאיראן לקדם את תפיסתה, והופך אותה למדינה מסוכנת שחותרת תחת היציבות האזורית והעולמית. במסגרת זאת, חתירתה של איראן להשגת יכולת ונשק גרעיני, מחייבת פעולה בכל הכלים, על מנת למנוע ממנה השגת יכולות גרעיניות שיאפשרו לה פריצה מהירה לפצצה. במקביל איראן מפתחת יכולות צבאיות קונבנציונליות עוצמתיות ומתקדמות, ובין היתר יכולות אש מדויקות לטווחים רחוקים, ומשקיעה בהתפשטות אזורית באמצעות "שלוחים" (Proxy), מיליציות וכוחות מקומיים הסרים למרותה ברמות משתנות. איראן תופסת את המזרח התיכון כמרחב פעולה להרחבת השפעתה, ותפיסה זו נעוצה בשורשיה ההיסטוריים ובבסיס חזון המהפכה האסלאמית האיראנית. נוכח חזון זה, איראן מנצלת הזדמנויות ורותמת לצידה כוחות נוספים באזור ובעולם לקידום שאיפותיה.

הניסיונות להגיע עם איראן להסכמות והסדרים חשובים על מנת לשמר יציבות במזרח התיכון ולמנוע מלחמה. אולם המשטר האיראני פועל לערעור הסדר והיציבות ולביסוס הגמוניה אזורית. איראן רואה בפשרות ובהסכמים כווייתורים זמניים ו"מעקפים" שהיא נאלצת לעשות בדרך למימוש החזון. איראן פועלת "להפריד בין משתנים", כאשר ניסיונות פיוס ופשרות נתפסים על ידי ההנהגה האיראנית כביטוי לחולשת המערכת הנגדית, ומחזקים את תפיסת ההתנגדות ואת הגורמים הקיצוניים במשטר. כך למשל, הסכם הגרעין בעיניים איראניות הינו פשרה זמנית, ואיראן תפעל למנוע הסכם נוסף "ארוך וחזק יותר" כפי שהוכרז על ידי גורמים בממשל האמריקאי. היות וההסכם לא כלל נושאים אזוריים, את התמורות הכלכליות ובכלל כן מיליארדי הדולרים שיזרמו לתקציבה, איראן תנצל להרחבת השפעתה האזורית, להשקעה בהמשך פיתוח פרויקט הטילים, העמקת ההרתעה והמשך ערעור היציבות האזורית בכלים המגוונים שפיתחה. כלומר גם אם ציר מסוים באסטרטגיה האיראנית הכוללת מושהה זמנית, שאר צירי הפעולה פעילים והדרך למימוש החזון ממשיכה להתקדם.

לאור זאת הגוש האנטי איראני בראשות ארה"ב והמדינות המאוימות על ידה, צריך לאתגר את האסטרטגיה האיראנית. כל עוד איראן תמשיך בפעילויותיה האזוריות השליליות בין אם באופן ישיר או עקיף (שלוחים, חשאי, סייבר) אזי המערכה הינה מערכה פתוחה ומתפתחת.

במידה וייחתם, אסור שהסכם הגרעין החלש ממילא, יאפשר לאיראן חופש פעולה אזורי ומנגד ימנע יכולת סיכול, גמול, ענישה והרתעה כלפיה.

המחקר שביצעתי מציג באופן ברור כי ארגון משמרות המהפכה (להלן - משה"מ) הינו "מרכז הכובד" של המשטר האיראני ושל ניהול המערכה האזורית האיראנית. הארגון מוביל את כלל ניסיונות ההתבססות והתוקפנות באזור. החלשת כוחו ויכולתו תוביל לצימצום יכולת ההיזק האיראנית במערכה האזורית.

עבודה זו תסקור את האיום האיראני, את מרכיביו האזוריים, ותציג תפיסה מערכתית הכוללת שבעה עקרונות שיש לאמץ על מנת לנצח את איראן במערכה האזורית.

מטרת העבודה הינה בהצגת תפיסה מקיפה וקוהרנטית שתוביל לעיצוב מערכה אפקטיבית, ובמוקדה משה"מ. מכיוון שהאיום הינו אזורי ורב תחומי, מעורבים בו גם שחקנים מדינתיים וארגונים לא-מדינתיים, במזרח התיכון ומעבר לו, הרי שנכון שגם המענה יהיה מענה רב תחומי ואזורי נגדי של המדינות המאוימות. מודגש כי אין הכוונה בעבודה זו לנתח תפיסות ומערכות של מדינה בודדת במערכת האזורית. כל מדינה פועלת בהתאם לאינטרסים שלה וחותרת לחזק את הבטחון הלאומי שלה. כל מדינה אחראית להגן על עצמה ועל ריבונותה בכוחות עצמה. אך הניתוח שיוצג בהמשך ימליץ על שכבה נוספת של הגנה אזורית, וקורא לאימוץ אסטרטגיה שבמרכזה שינוי תפיסת החשיבה הקיימת, אימוץ מושגים ודפוסי פעולה חדשים ופיתוח תפיסה של מערכה אזורית משולבת.

במחנה האנטי איראני יש התפתחויות והזדמנויות המחזקות תפיסה זו ובכלל כך "הסכמי אברהם", וכן חיבורה של ישראל לפיקוד מרכז של צבא ארה"ב (USCENTCOM). הרעיון הינו בבסיסו הגנתי ומניעתי, אך על מנת להצליח לבלום תוקפן ולהרתיעו נדרש לשלב גם גישה עיצובית, מערכתית יוזמת ולא פסיבית. ניתן להרתיע ולבלום את איראן ולהחזירה לגבולותיה. אסור להתעלם מהלקחים ההיסטוריים ומהאירועים האחרונים באירופה. על ארה"ב ושותפותיה במזרח התיכון להקדין עוצמה והרתעה, יש לעשות ככל הניתן על מנת למנוע הסלמה אולם לעיתים הדרך למנוע הסלמה רחבה הינה באמצעות פיתוח כוח הרתעה אזורי, והבנה שכל התגררות תענה בתגובה נחרצת ונחושה.

פתח דבר

עבודה זו עוסקת בתיאור וניתוח המערכה האזורית המתנהלת בין המחנה הפרו אמריקאי במזרח התיכון לציר הרדיקאלי בהובלת איראן המבקש לבסס השפעה ושליטה באזור ואת הצורך בגיבוש רעיון מערכתי עדכני להתמודדות עם האיום. העבודה ממוקדת בתפקידו של ארגון משמרות המהפכה האיראניות או בשם הרשמי "כוחות משמר המהפכה האסלאמית" (נקראים גם בשם הקיצור - "פסדראן") ובגיבוש עקרונות לתפיסת הניצחון על מנת להכריעם.

בעוד ארה"ב, מדינות המערב, ישראל, ומדינות האזור ממוקדות בניסיון החינוכי למנוע את תוכנית הגרעין האיראנית, איראן בונה עוצמה צבאית ו"צבא רדיקאלי אזורי" במטרה להגיע למעמד הגמוני במזרח התיכון.

המערכה נגד איראן ו"שלוחיה" (Proxies) הינה מערכה אזורית מתמשכת וגורלית לעתידו של האזור. מצד אחד מצוי הציר הרדיקאלי בהובלת המשטר האיראני, ומנגד ארצות הברית, ישראל וחלק מהמדינות הערביות באזור שבמרכזן סעודיה, מדינות המפרץ, מצרים וירדן.

בשנים האחרונות הציר בהובלת איראן התפתח לכלל איום אסטרטגי אזורי. איראן מרחיבה את השפעתה במזה"ת ומבססת את כוחה בדינמיקה מול מדינות האזור, פוגעת בסדר האזורי, מערערת יציבות המשטרים ומאיימת לחסל את מדינת ישראל כחלק מחזונה ארוך הטווח.

איראן פועלת לקדם את חזונה האידיאולוגי להפצת המהפכה האסלאמית ולהגיע להגמוניה אזורית באמצעות שני צירים – השגת יכולת צבאית גרעינית, ובניית עוצמה צבאית קונבנציונאלית אזורית.

שני הפרויקטים מהווים חלק מאסטרטגיה הוליסטית אחת, אשר מזינים אחד את השני, ומתלכדים ברמה הפרקטית והתפיסית בתהליך עיצוב המדיניות וקבלת ההחלטות האסטרטגית ברמת ההנהגה האיראנית ובראשם מנהיג איראן. גם אם ייעצר או יוקפא, למשך זמן מסוים פרויקט הגרעין, הרי שבאמצעות "היכולות האחרות" לכאורה קונבנציונאליות, שבונה איראן היא מציבה כבר היום ותוכל להציב אף יותר בעתיד איום חסר תקדים, "תת-גרעיני" או "על-קונבנציונאלי" על מדינות האזור, תפקודן, התשתיות החינוכיות שלהן ועל העורף האסטרטגי הלאומי והאזורי. זאת, באמצעות מהלומות אש מסיביות ומדויקות למרכזי כובד צבאיים ומדינתיים, ובאמצעות שימוש ב"צבא אזורי" ובתשתיות טרור אזוריות פעילות, במטרה להשתלט על שטחים או להשליט את "שלוחיה" האזוריים, ובכך להרתיע את כל אחד מהשחקנים באזור, ולממש את חזונה ארוך הטווח.

באיראן מתקיימים שני צבאות זה לצד זה, האחד הינו צבא הקבע האיראני הכפוף למטה הכללי של הכוחות המזוינים ומורכב מזרועות ים, אוויר, הגנ"א ויבשה וכולל כ-420 אלף חיילים. השירות בצבא הוא שירות חובה לכל אזרח איראני. משימותיו של הצבא הינן בטחון שוטף, הגנת גבולות המדינה ומוכנות למלחמה קונבנציונאלית מול אויבים חיצוניים. לצבא איראן מבנה וארגון הדומים לצבאות מדינתיים אחרים בעולם, ולאחר מלחמת איראן-עיראק (1980-1988) אף עבר תהליך משמעותי של בניין כוח ורה-ארגון.

אך באיראן קיים עוד צבא, זהו ארגון משה"מ, או בשמו הרשמי "כוחות משמר המהפכה האסלאמית". טענה מרכזית בעבודה זו, היא כי בראייה היסטורית המזרח התיכון נמצא הלכה למעשה במצב של מלחמה. במלחמה זו יש מספר תתי מערכות שכולם מהווים חלק מהמערכה הכוללת. זוהי מערכה מתמשכת וארוכת טווח, ומשה"מ הינו הצבא האיראני האזורי שמולו ארה"ב, ישראל וחלק מהמדינות הערביות נלחמות. משה"מ

הוא האמצעי שדרכו המשטר האיראני מנסה לממש את חזונו האזורי. מאז שנות ה-80 משה"מ השקיע בהקמת "צבא רדיקאלי-שיעי אזורי". מיקוד זה, ואבחנה זאת קריטית לצורך גיבוש פרספקטיבה והקשר היסטורי, ונגזרת מכך - ליכולת לנהל מערכה אפקטיבית להחלשת איראן נוכח ניסיונותיה לערער את הסדר הקיים ולממש הגמוניה אזורית.

המערכה הינה "עימות ארוך ומתמשך" רב-חזיתי ורב-תחומי, בו אין מרכז כובד אחד שאם נפגע בו אזי תוכרע המערכה. לפיכך, הטענה השנייה היא כי "גישת המערכה המתמשכת" שתוצג בעבודה זאת, הינה הגישה שנדרש לאמץ כדי לתת מענה כולל לאתגר שאיראן מציבה. המשמעות היא כי על מנת להגיע להכרעה במונחי "המערכה המתמשכת" נדרש תכנון מערכתי כולל, ארוך טווח לצד פעולה נמרצת למימושו, תוך גמישות פעולה, נחישות וסבלנות, חוסן ויכולת ספיגה, ורצף תהליכי ייזום של פעולות מסוגים שונים ובכלל הממדים.

הטענה השלישית בעבודה היא כי מדובר במערכה אזורית - המערכה מתנהלת בין "הציר הרדיקאלי" בהובלת המשטר האיראני לבין הציר של המדינות הערביות המתונות, ישראל, ארה"ב ושותפות נוספות. מערכה זאת מחייבת ריכוז מאמץ ושתוף פעולה אזורי מתואם, משותף ומסונכרן.

תוצאות המערכה ייקבעו את עתידו של המזרח התיכון ומי ישלוט בו עשרות שנים קדימה. המערכה הינה גורלית בעיקר עבור המדינות המאוזרות משאיפות ההתפשטות האיראניות. מדינות אלו חייבות לעמוד מולה עכשיו, בכוחות משותפים, לפני שיהיה מאוחר מדי ומסובך מדי. כל גישה אחרת לניהול המערכה האזורית מול איראן היא טקטית בעיקרה, וללא מסה קריטית, לא תאפשר את השגת היעדים האסטרטגיים במערכה להחלשת איראן גופא ובאזור. בנוסף, פרויקט הגרעין האיראני והמרוץ של טהראן להשיג פצצה הינו פרויקט ליבה מרכזי וחיוני למשטר, ולשמירה על שרידותו. אולם בתחום זה המשטר נכון לעשות פשרות טקטיות, להשהות את השגת היעד למועד עתידי ולהגיע להסכמים זמניים שמשרתים את האסטרטגיה ארוכת הטווח שלו. המאבק הבינלאומי נגד הפיכתה של איראן למדינה בעלת יכולות גרעיניות חיוני לעתיד האזור והעולם, ויש להמשיך בו עם כל הכלים והיכולות. אולם, המיקוד העולמי בתוכנית הגרעין האיראני, פגע באפקטיביות המאמץ במערכה האזורית. המשטר האיראני משתמש במשא ומתן על סוגיית הגרעין במידה רבה גם כמלכודת, וכמאמץ מרתק ומסיח משאיפתו להגיע להגמוניה אזורית, באמצעות חתרנות ופיתוח מואץ של יכולותיו הטורריסטיות-חתרניות, הקונבנציונאליות והאזוריות. המשטר פועל על פי אסטרטגיה סדורה, ארוכת טווח בשת"פ עם משטרים, כוחות מקומיים ו"צבא אזורי" המורכב בעיקרו מלוחמים מאומנים.

איראן בנתה ברחבי המזרח התיכון את ציר ההתנגדות - "הציר האיראני הרדיקאלי", באמצעות אסטרטגיית "השלוחים", אותם היא עיצבה כשותפיה האזוריים, ובכך הרחיבה את יכולותיה האופרטיביות לגבולות מדינות האזור. הציר האיראני-רדיקאלי עבר תהליך בניין כוח משמעותי בשנים האחרונות שהביא לחיזוק יכולות האש המתקדמות (מדוייק, לעומק ומהעומק, עוצמת הרס גבוהה) באמצעות השקעה בטילים בליסטיים ומל"טים מתאבדים, המאיימים על אתרים אסטרטגיים חיוניים, נכסים ביטחוניים, ועורף אזרחי. איראן בנתה יכולת לפעול בטווחים רחוקים מגבולותיה הן באמצעות פיתוח יכולות ישירות, והן באימוץ "הגישה העקיפה" באמצעות שלוחיה - "הבסיסים הקדמיים". איראן מבינה שבמערכה ארוכת טווח יש עליות ומורדות, וראייתה הינה אסטרטגית - היסטורית, אידיאולוגית ומהפכנית. החלשת איראן, הרתעתה ומניעת התבססותה האזורית הינה יעד אסטרטגי משותף רחב וארוך טווח של מדינות האזור, ישראל וארה"ב.

החלשת הציר הרדיקאלי, דחיקתו ממרחבי השפעה, פגיעה במוקדי הכוח שלו, במעמדו, בתשתיותיו ויכולותיו מגלמת פוטנציאל לשיפור ארוך טווח במציאות הגיאוגרפית והביטחונית האזורית. מציאות כזו תאפשר לגורמי הכוח המתונים באזור להתחזק, ולתת משקל נגד ללחץ האיראני.

הפגיעה במודל "ההתנגדות" תדחק את איראן ממרחבי השפעתה האזורית, תקרין על ארגונים קיצוניים כמו חיזבאללה בלבנון, החותיים בתימן וחמאס ברצועת עזה, ותאפשר למדינות במחנה הפרו-אמריקאי שמאוימות על ידי הציר הרדיקאלי לממש את ריבונותן ולשפר את היציבות והמציאות האזורית הפוליטית והביטחונית שלהן. דחיקת איראן והחלשתה האזורית תבסס את מעמדם של שחקנים אזוריים "חיוביים", פרו מערביים דוגמת סעודיה, מצרים, ישראל וכן תורכיה, ותחזק את הנכסיות שלהם בזירה האזורית והבינ"ל. יותר מכך, מציאות זו תבסס את מעמדה של השותפה המעצמתית המרכזית - ארה"ב בזירה הבינ-לאומית, ובמאבק הבין-מעצמתי הגובר על השפעה עולמית שהמזה"ת מהווה חלק חשוב בתוכו. החלשת איראן באזור תקרין גם על

סוגיית הגרעין, תאפשר הרתעה אמינה ומשמעותית יותר, שתחייב את איראן לזנוח או לפחות לדחות לטווח ארוך את שאיפותיה בשנים הקרובות עם סיכוי גבוה יותר למנוע התדרדרות למלחמה כוללת.

על מנת לממש יעד זה יש לפעול כעת! נדרשת מנהיגות אזורית, נדרש "אופרטור מערכת", חשיבה "מחוץ לקופסא" ואימוץ דפוסי פעולה שונים החל מעכשיו, תוך סנכרון ופעולה משותפת שיאפשרו את המיצוי המירבי של כלל היכולות המשותפות. מציאות בה כל מדינה תמשיך לפעול לבד וללא תיאום, משמעותה המשך התבזרות, אי מיצוי הכוח, חוסר מיקוד, והתבססות במצב ביניים המקרין חולשה ומשחק לידי האסטרטגיה האיראנית שתמשיך לחתור לפיצול והחלשת המחנה הפרו-אמריקאי, ולפגיעה בישראל.

2

המערכת האיראנית

תפיסת הבטחון והאסטרטגיה האזורית האיראנית

בלב ליבה של תפיסת הבטחון האיראנית, ויעד העל ארוך הטווח שלה הינו אבטחת המשטר של הרפובליקה האסלאמית ושרידותו של השלטון. אך השלטון באיראן, בניגוד לרוב מדינות העולם, איננו מסתפק בכיסוס היעדים הלאומיים בתוך מדינתו גרידא אלא שואף להפיץ את המהפכה, להרחיב את השפעתו באופן אקטיבי, ולכפות את האידיאולוגיה הקיצונית שלו תוך שימוש באמצעים אלימים. המטרה הינה הגמוניה אזורית איראנית במזרח התיכון, והרחבת ההשפעה בזירה הבינלאומית.

שאיפת ההתפשטות של איראן איננה התפתחות שחלה עם השנים אלא היא עומדת בבסיס חזון המהפכה האיראנית שהובלה על ידי האייתוללה סייד רוח-אללה מוסאווי ח'ומייני. בבסיסה האידיאולוגי של המהפכה מעוגנת התפיסה שהמהפכה האיראנית היא בשורה שיש להפיץ מחוץ לאיראן. היטיב להציג זאת נאדר אוסקובי (Nader Uskowi) בספרו – "הטמפרטורה עולה" כאשר תיאר מפגש בינו לבין האייתוללה ח'ומייני, במקום גלותו בפרבר של פריז בחודש נובמבר 1978, מספר חודשים לפני ההפיכה וחזרתו לארצו כמנהיגה של הרפובליקה האסלאמית האיראנית. בפגישה בין השניים מצוטט האייתוללה ח'ומייני אומר:

"The revolution is not about Iran, it's about the whole region".⁽¹⁾

אוסקובי המשיך לתאר את תפיסת "ייצוא המהפכה" של ח'ומייני:

"He (Khomeini) envisioned a revived Islamic state governed according to his militant interpretation of Shia Islam that would transport the revolution across the region".⁽²⁾

בהמשך לכך, תפיסת הבטחון האיראנית כוללת הקרנת עוצמה, הרתעת אויביה של איראן ומניעת מלחמה ישירה על אדמתה. איראן רגישה וחוששת מאוד ממצב בו תותקף על אדמתה באופן ישיר. מלחמה על אדמה איראנית יכולה מחד לחזק את הלכידות הלאומית סביב המשטר אך מנגד גם להגביר את הביקורת וההתנגדות הפנימית. זיכרון המלחמה בין עיראק לאיראן והחללים הרבים שנפלו בקרבות, עודנו צרוב בתודעה הלאומית. לכן מרכיב מרכזי בתפיסת הביטחון הלאומי הינו העקרון של העתקת הלחימה נגד האויב לשטחו ובכיסוס "חגורת בטחון" שתמנע איום על גבולותיה הפיזיים. במסגרת זאת, איראן פועלת כל העת לחזק את ההגנה על גבולותיה היבשתיים, האוויריים והימיים ועל הנכסים האסטרטגיים שלה. איראן פועלת באופן אקטיבי במספר מישורים על מנת לייצא את המהפכה האסלאמית, להרחיב את השפעתה האזורית ולהגיע למעמד של שליטה והגמוניה אזורית.

המשטר האיראני - אימץ את דרך "ההתנגדות הפעילה", פועל בגישה התקפית ובגמישות אופרטיבית תוך שמייצר ומנצל הזדמנויות עד כדי "הליכה על הסף". עם זאת, המשטר נזהר לא לחצות אותו ופועל בסבלנות, בתהליכי קבלת החלטות סדורים, בהתאם לנסיבות האזוריות והגיאוגרפיות.

המשטר האיראני עוין את מדינת ישראל ("השטן הקטן"), את המערב והתרבות המערבית, ורואה בארצות הברית ("השטן הגדול") את אויבו העיקרי ואיום היחוס המרכזי שלו. כמו כן, המשטר מנסה לצייר את עצמו כמגן השיעה, ובמאבק מתמשך והיסטורי על ההגמוניה האזורית מול חלק מהמדינות הערביות, ובראשן ערב הסעודית, האויבת ההיסטורית, האידיאולוגית והדתית.

המשטר פועל במספר מישורים על מנת לממש את תפיסת הבטחון והיעדים הלאומיים שלו ובכלל כך את עקרון ייצוא המהפכה :

בתחום מדיניות הפנים - המשטר מפעיל מנגנוני פנים אגרסיביים על מנת להבטיח נאמנות לשלטון האיטוללות ומדכא כל סוג של התנגדות ואופוזיציה פנימית. המשטר מפגין חוסר סבלנות וברוטאליות כלפי מי שנחשדים כמתנגדיו ובכלל כך מאסרים, עינויים ועונש מוות.

פרויקט הגרעין על כלל מרכיביו נועד בראש ובראשונה להבטיח את שרידותו של השלטון, לחזק את כוח ההרתעה ולהביא את איראן למעמד מעצמתי אזורי ועולמי.

בתחום מדיניות החוץ - איראן פועלת לבסס את חזון ההגמוניה האזורית וההגעה למעמד מעצמתי תוך אימוץ ראייה עיצובית דינאמית. היא מבצעת זאת באמצעות פיתוח בריתות אזוריות עם ארגונים, מפלגות ומדינות, ליבוי משברים וסכסוכים פנימיים, חתרנות וערעור יציבות משטרים יריבים. כחלק מתפיסה זו איראן פועלת להקמת "בסיסים קדמיים" מחוץ לאדמתה באמצעות מיליציות וארגוני אופוזיציה פנימיים המבוססים על ריכוזי העדה השיעית. עידוד שת"פ בטחוני וכלכלי, חיסול מתנגדים, הפצת התרבות והאידיאולוגיה האיסלאמית והאיראנית תוך קידום "שיעזיציה" אזורית, והגנה על העדה ואתריה הקדושים במזרח התיכון.

כבסיס לשאיפת איראן להקמת האימפריה הפרסית בעידן החדש היא רואה חשיבות רבה בכיסוס רצף טריטוריאלי קרקעי שמייצר את "הסהר השיעי". המפתח לחזון ההגמוניה האזורית הינו ההשתלטות הפוליטית על עיראק, סוריה ולבנון תוך כיסוס כוחות ויכולות צבאיות במרחבים אלו - זוהי ליבת הדומיננטיות האזורית. זהו הפרוזדור הקרקעי החיוני המחבר בין איראן-עיראק-סוריה ולבנון עד לנמלי הים התיכון במערב וגבול ישראל. פרוזדור זה הינו אבן יסוד בכיסוס שליטה אזורית, מחבר בין איראן למרבית שותפותיה האזוריות. הרצף הטריטוריאלי מהווה ציר לוגיסטי חיוני בעיקרו קרקעי אך גם אווירי וימי, המאפשר להניע כוחות, אמל"ח ואספקה בהיקף גדול, במהירות ובפשטות יחסית. לכן אחד מתפקידיו המרכזיים של משה"מ הינו אבטחת המסדרון "בכל מחיר" דבר שבא לידי ביטוי בקרבות העשור האחרון ובמאבק על השליטה בעיראק, סוריה ולבנון בין המחנות היריבים במזרח התיכון.

המרחב השני החיוני לאיראן הינו השליטה ב"כנף הדרומית" מערבית בעיקר במפרץ הערבי שבקצהו נמצאים המיצרים האסטרטגיים, הידועים כמיצרי הורמוז. המפרץ הערבי (המכונה על ידי האיראנים המפרץ הפרסי) ונמליו הם המקור הגדול בעולם להפקת וייצוא נפט. לחופי המפרץ הערבי שוכנות חלק מאויבותיה הגדולות של איראן - המדינות הערביות ובראשן סעודיה, איחוד האמירויות, כוית, קטר ומדינות המפרץ הנוספות. במפרץ הערבי ישנה נוכחות משמעותית של הצי האמריקאי שמחזיק בבסיסים ימיים לחופיו.

כחלק מהאסטרטגיה המעצמתית איראן פועלת להתפשט ולשלוט גם במרחבים נוספים. בכלל כך ל"ים האדום", לשליטה בתימן ובמיצרי באב אל-מנדב באמצעות התמיכה בחות'ים התימנים. מרחב זה מאפשר לאיראן ליצור חזיתות פעילות נוספות מול יריביה. בראייה ארוכת טווח איראן שואפת להתפשט עם הצי הימי שלה גם לים התיכון ולנמליו בסוריה ולבנון.

האינטרסים של איראן בזירה האזורית:

- אבטחת המשטר וצמצום האיום החיצוני לשרידותו.
- הקרנת עוצמה, הרתעת אויביה מפעולה נגד איראן גופא.
- כיסוס הגמוניה אזורית והרחבת השפעה פוליטית ומעמד בינ"ל.
- יצוא המהפכה האיראנית-איסלאמית והרחבת מחנה ההתנגדות.
- חיזוק הדימוי של "מגן העדה השיעית"
- דחיקת ארה"ב מהאזור
- החלשת כוחן של המדינות הערביות הנשענות על ארה"ב.
- החלשת כוחם של ארגוני הטרור הסונים: בעיקר "דאע"ש" ו"אל-קאעדה"
- השתלטות על משאבים והרחבת הפוטנציאל הכלכלי.
- השמדתה של מדינת ישראל.

על מנת לממש את החזון ולעמוד במטרות אלו הוקמו "משמרות המהפכה האסלאמית".

הערות:

1. Nader Uskowi, *Temperature Rising: Iran's Revolutionary Guards and Wars in the Middle East* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2019), xiii.
2. Ibid., 1.

משמרות המהפכה ככוח צבאי והרתעה אזורית

משמרות המהפכה – יעדים ורקע היסטורי

משה"מ הוא ארגון טרור, בטחוני איראני רב עוצמה, המאורגן במספר גופים וזרועות ומהווה את "עמוד התווך" של המשטר. משה"מ הוקמו על מנת להיות הכלי העיקרי למימוש ההגמוניה האיראנית והחזון האזורי. תפקידיו העיקריים: שימור שרידותו והגנה על המשטר ממתנגדיו מבית, קידום האידיאולוגיה וייצוא המהפכה האסלאמית מחוץ לגבולות איראן.

מיד לאחר המהפכה, מנהיג איראן האייתוללה ח'ומייני, לא סמך על נאמנותו של הצבא האיראני וחש מהפיכה נגדית שתובל על ידי הצבא. הפחד הגדול שליווה את ח'ומייני ומנהיגי המהפכה, היה מניסיון הפיכה שיוכל על ידי ארצות הברית, כשהיא נשענת על שיתוף הפעולה של הצבא האיראני.⁽¹⁾ ימים ספורים לאחר המהפכה, הדחת השאה מתמד רזא פהלווי וחזרתו מהגלות, הכריז ח'ומייני על הקמת משה"מ.

לארגון משה"מ שני תפקידים עיקריים: הראשון הינו פנימי – משה"מ היא המשענת המרכזית של השלטון ותפקידה בראש ובראשונה, להגן על המהפכה ועל שרידות המשטר האיראני-אסלאמי, ובכלל כן סיכול טרור, סיכול חתרנות פוליטית ודיכוי כל סוג של התנגדות למשטר. התפקיד השני הינו ייצוא המהפכה האסלאמית, והרחבת מעגל ההשפעה האיראני, תוך פיתוח הרתעה אזורית ומימוש הגמוניה אזורית במזרח התיכון.

מפקד משה"מ בדרגת אלוף (סרלשגר), כפוף אמנם למטכ"ל הכוחות המזוינים, אך יש לו גם עצמאות וקשר ישיר למנהיג. מפקד משה"מ הוא שחקן בעל השפעה ייחודית אשר משתתף בפורומים המצומצמים של הנהגת המדינה ושותף בקבלת ההחלטות האסטרטגיות ובעיצוב המדיניות.

אולם ארגון משה"מ אינו צבא רגיל. זהו ארגון בעל עוצמה השולט באיראן כלכלית ופוליטית. משה"מ מקבל תקציב שנתי רגיל מתקציב המדינה אך בנוסף זהו קונגלומרט כלכלי. בבעלותו חברות המגלגלות עסקים בהיקף של עשרות מיליארדי דולר רבים בשנה. הארגון שולט על חלק משמעותי משוק הייבוא לאיראן, בבעלותו עשרות רציפים בנמלי הים, עסקאות במגזר הנפט והגז, הבנקאות, חברות ביטוח, פטרוכימיקלים, אלומיניום, תחבורה, חברות בנייה, מלונות ועשרות מפעלים אזרחיים. ההערכה היא כי באמצעות חברות וקונצרנים בבעלות משה"מ הוא מנהל כ- 40% מכלכלת איראן באופן ישיר או באופן עקיף,⁽²⁾ ואחראי ל- 15% מהתמ"ג במדינה.⁽³⁾ מקורות אלה מעניקים למשה"מ עצמאות וגמישות כלכלית למימון פעולותיהם ו"שלוחיהם" באזור ללא תלות בתקצוב ממשלתי ישיר.

כוחו הצבאי והכלכלי ומעמדו בתהליכי קבלת ההחלטות המדינתיים הפכו את משה"מ לכוח חברתי - פוליטי רב עוצמה. חברי משה"מ לשעבר תופסים עמדות כוח פוליטיות בממשלה, בפרלמנט ובתפקידי מפתח במוסדות ממשלתיים ובמשק האיראני.

על מנת לממש את משימותיו מבנה הארגון כולל מספר אגפי מטה ואת חילות משה"מ. בין אגפי המטה: אגף המבצעים, אגף המודיעין, לוגיסטיקה. ואת חילות משה"מ הם בוני ומפעילי הכוח: כוח קודס, חיל האוויר והחלל (כולל יחידת הטק"ק, מפקדת הכטב"מים וההגנ"א), חיל הים, כוחות ההתנגדות היבשתית, הבסיג' (כוח גייסות ההתנגדות).

משה"מ מחזיק ביכולות צבאיות מתקדמות, ואחריות על המערכים האסטרטגיים של איראן ובכלל כן פרויקט הטילים הבליסטיים ויכולות האש ארוכות הטווח. בנוסף, משה"מ אחראי על רוב הפעולות החשאיות, חתירה נגד משטרים, ייזום והוצאה לפועל של פעולות טרור, התנקשויות פוליטיות ברחבי המזרח התיכון

ובעולם ועל הקשרים עם השותפים האזוריים ובעולם. בתאריך 8 לאפריל 2019 הכריז נשיא ארה"ב דונלד טראמפ על משה"מ כארגון טרור.

על מנת לממש את יעדיו האזוריים, ולהרחיב את ההתבססות האיראנית, משה"מ הקימו "צבא שיעי-רדיקאלי אזורי", המכונה במקומות מסוימים "צבא השחרור השיעי" - Shia Liberation Army (SLA). לצבא האיראני האזורי ישנם שלושה מרכיבים עיקריים - הראשון הינו כוחות ויכולות משה"מ. המרכיב השני הינם "השלוחים" (proxies), והמרכיב השלישי הינו "מיליציות לוחמות" המורכבות מלוחמים לא איראניים, תחת פיקוד איראני. באמצעות "אסטרטגיית השלוחים" והמיליציות הלוחמות משה"מ פועל להקמת "בסיסים קדמיים" בקרבה למדינות היעד עליהן הוא מבקש להפעיל לחץ. אסטרטגיה זאת מאפשרת לאיראן להרחיב את כוחה והשפעתה לאורכו ורוחבו של המזרח התיכון, תוך ניסיון לבצע "שיעיזציה" של המזרח התיכון. כלומר, הרחבת השפעתה עד כדי השתלטות על שטחים ואוכלוסיות, באופן ישיר או עקיף, ודומיננטיות פוליטית-אידיאולוגית-תרבותית וכלכלית.

משה"מ מאמן, מחמש ומפעיל את "הצבא השיעי-רדיקאלי אזורי" במוקדי העניין והחיכוך. צבא זה מאפשר לאיראן להילחם מול יריביה מחוץ לאדמתה, לערער יציבות אזורית, להתפשט ולהתבסס באזור. משה"מ מסייע לכוחותיו האזוריים באמצעות "יכולות מנגד" שהוא מפתח. את היכולות הוא מעביר לשימוש "השלוחים" והמיליציות או מפעיל אותם לסיוע באמצעות הכוחות האורגניים: חיל האוויר, מערך הטילאות וחיל הים. בין היכולות המתקדמות הקטלניות, מתוצרת התעשייה הצבאית האיראנית, ראוי לציין את מערכי הטילים הבליסטיים המדויקים, מערכי הכטב"מים, יכולות הגנה אווירית, טילי חוף ים, טילי נ"ט מתקדמים, מכ"מים. יכולות אלה נועדו לצרכים הגנתיים - הרתעה וגמול מפני תקיפת איראן גופא, ולצרכים התקפיים - לסיוע לכוחות ולפגיעה בנכסים חיוניים של אויביה.

כיום, אסור להתעלם מ"הצבא השיעי-הרדיקאלי אזורי" ויש לקחת אותו בחשבון בכל תרחיש לחימה במזרח התיכון. על ארגוני המודיעין והמפקדים ברמות השונות ללמוד להכיר לעומק את הצבא הזה, ובכלל כך את טקטיקות הלחימה שלו, מרחבי הפריסה, האמל"ח, אופן ניודו וכשירות יחידותיו.

אסטרטגיית "השלוחים"

על מנת לממש את חזונה ולהשתלט על המזרח התיכון איראן מפעילה את אסטרטגיית "השלוחים". לפני מספר שנים, שמעתי לראשונה את הדימוי של איראן לחתול וארבע כפותיו. על פי הדימוי – גוף החתול הוא איראן וארבע כפותיו אלו כוחות "השלוחים" האזוריים שפועלים בשליחותו: חיזבאללה בלבנון, משטר אסד בסוריה, המיליציות בעיראק, החות'ים בתימן. אלו הם "המוצבים הקדמיים" של איראן באזור. אסטרטגיית הפעולה האזורית האיראנית מכונה גם כ"אסטרטגיית ארבע הבריות" – ביירות בלבנון, דמשק בסוריה, בגדד בעיראק וצנעא בתימן. אלו הן הבריות שעליהן איראן רוצה להשתלט ודרכן היא מתכננת להרחיב את השפעתה ולהגיע להגמוניה במזרח התיכון. אחת מהתפיסות שעלו לדיון באותן שנים הייתה שעל מנת להחליש את "החתול" יש לכרות קודם את כפותיו, קרי לפעול ולפגוע ישירות ב"שלוחים". הסרת יכולת האיום האזורית של איראן על פי הגיון זה, תהפוך את הקערה, ותפעיל לחץ כולל על המשטר האיראני בגבולותיו.

"השלוחים", למעט סוריה שהינה ישות מדינתית מוכרת, הינם ברובם ישויות תת-מדינתיות, המאורגנים ככוח צבאי - פוליטי במימון המשטר האיראני. מצב זה מגדיר את הכפיפות והמחויבות של ארגונים אלו ברמה משתנה לפעול בהתאם לאינטרסים ולאג'נדה בהכוונה איראנית. כוחות אלו, על פי רוב, הינם "כוחות היברידיים" המופעלים בזירות השונות בעיקר באמצעות "כוח קודס". "השלוחים" כוללים מיליציות וארגונים חמושים ועד מפלגות פוליטיות המאורגנים כצבאות או סמי צבאות המצוידים באמל"ח מתקדם. ארגונים אלה זוכים לתמיכת חלק מהאוכלוסיות השיעיות ברחבי המזרח התיכון או אוכלוסיות הקרובות באמונתם לשיעה ונמתכות על ידיהם כמו העדה העלווית בסוריה או החות'ים בתימן.

חשוב להדגיש – אסור לציר האנטי-איראני להפוך את המערכה האזורית למערכה דתית-עדתית בין הסונה לשיעה. האינטרס האיראני הינו ליצור פלגנות דתית שתחליש את אויביו ותאפשר לו לפעול באסטרטגיה של

“הפרד ומשול”. העימות האזורי הינו מול הציר הרדיקאלי-איראני ושותפותיה, ולא נגד השיעה. העדה השיעית במזרח התיכון וברחבי העולם הינה עדה גדולה ומספרם מוערך כ-200 מיליון, זוהי עדה מכובדת ומגוונת. חלקים משמעותיים ממנה מתנגדים למשטר האיראני-פרסי, ולפרשנותו הדתית-קיצונית.

הכוחות האזוריים הנאמנים למשטר האיראני מסייעים לאיראן להעמיק את השפעתה האזורית עד כדי מעורבות והשפעה על הפוליטיקה הפנימית בארצות שבהם הם פועלים. מכיוון שאיראן דוגלת באסטרטגיית “ההתרחבות הפעילה” היא מנצלת את ה”שלוחים” שלה, ובאמצעותם מלבה ומעצימה סכסוכים מקומיים במזרח התיכון לכדי סכסוכים אזוריים.

בין הארגונים הבולטים - ארגון “חיזבאללה” בלבנון, “הגיוס העממי” בעיראק שמהווה ארגון גג למיליציות שיעיות במדינה, החותים בתימן, הארגונים הפלסטינים: הג'האד האסלאמי-פלסטיני (להלן - גא"פ), חמאס וזירות פעולה נוספות דוגמת אפגניסטאן, בחריין וניגריה. הכוחות הללו זוכים למימון, הכוונה, חימוש באמל"ח, אימונים ומופעלים כ”שלוחים” בעת הצורך למימוש פעולות טרור. משה”מ מפעילים את הארגונים על מנת לאיים, להרתיע ולהחליש את המדינות היריבות, לדחוק ולצמצם את הנוכחות המערבית בעיקר של כוחות אמריקאיים באזור.

באמצעות אסטרטגיה זו הפכה איראן לכוח דומיננטי, מרתיע, מעצב ומשפיע על משטרים במדינות שהבולטות שבהן הינן סוריה, עיראק, לבנון ותימן שם השכיחה איראן לנצל את המלחמות והסכסוכים הפנימיים על מנת להעמיק את השפעתה הפוליטית, כלכלית וצבאית.

Figure 1. Iran and Its Proxies

המיליציות הלוחמות – מרכיב בצבא האזורי

תחת פיקודו הישיר של משה"מ ובאמצעות "כוח קודס" איראן הקימה מיליציות המורכבות מאלפי לוחמים המגויסים, בעיקר מהקהילות השיעיות במזרח התיכון ואסיה ובין היתר מעיראק, תימן, סעודיה, בחריין, אפגניסטאן, פקיסטאן, וכווית. הם עוברים הכשרה ואימון, מוצבים ביחידות, מצוידים באמל"ח ונשלחים להילחם בקרבות בזירות השונות. פעילים אלו מאורגנים כיחידות צבאיות לוחמות. בפועל הכוחות הללו מתפקדים כחלק מ"צבא אזורי" בפיקוד איראני. מקורות המוטיבציה של הלוחמים מגוונים – מאידיאולוגיה ג'יהדיסטית-דתית ועד מתנדבים או פליטים כתוצאה מהמלחמות האזוריות כמו באפגניסטאן. הם מתגייסים ובתמורה זוכים לתשלום כספי, אופציה עתידית לאזרחות איראנית ועוד טובות הנאה.

מבנה וארגון זה מקנה לאיראן יתרון וגמישות רבה בהפעלת הכוח. רוב היחידות הנין יחידות חי"ר מאומנות היטב, קלות ולכן ניתן לנייד אותן במהירות יחסית, מגורת לחימה אחת לאחרת ואף מזירה לזירה. את רוב הסיוע הלוגיסטי והקרבי יקבלו היחידות מהזירה המארחת ובתמיכת ותיווך מפקדת משה"מ הזירית.

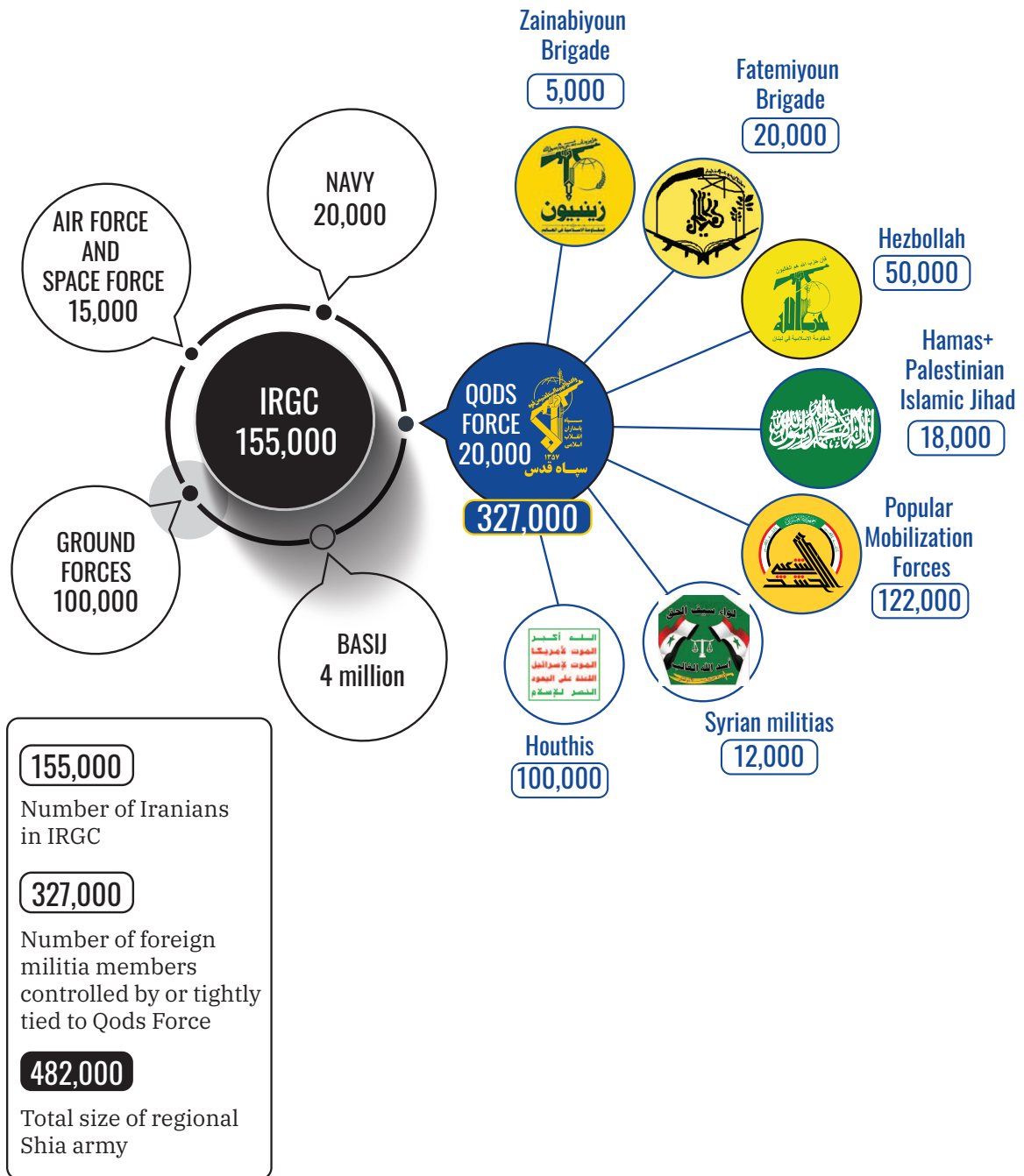
באמצעות הכוחות הללו איראן יכולה לטשטש את פעילותה החתרנית האזורית ולחיות במרחב ההכחשה. חשוב מכול בראייה איראנית, היכולת מאפשרת לאיראן לשלוח יחידות תגבור לוחמות (Proxies), ללא היגררות ישירה למלחמת התשה ושחיקה שתוביל לסיכון והרג חיילים איראניים מחוץ לאדמת איראן ולספוג ביקורת מבית. ידוע כי מאות רבות מלוחמי המיליציות נפצעו ונהרגו בקרבות השונים. בסוריה למשל, קשה להעריך במדויק את מספרי ההרוגים של הלוחמים מ"הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי", מכיוון שרובם זרים, אינם אזרחים איראנים ואין דיווח גלוי על זהותם והאבדות בקרבם. איראן מכחישה את הטענה כי היא מחזיקה לוחמים איראנים וטוענת כי הגנרלים והמפקדים האיראנים משמשים כ"יועצים צבאיים" בלבד. אולם בדו"ח של ארגון SOHR שפורסם ביולי 2021 מוערך כי בקרבות בסוריה נהרגו 1707 לוחמים מארגון חיזבאללה הלבנוני ו- 8593 לוחמים ממיליציות שיעיות לא סוריות⁽⁴⁾, שנראה שמרביתם ממוצא אפגני ופקיסטני. לכן המודל של לחימה למען האינטרסים של איראן באמצעות "השלוחים" והמיליציות הינו המודל המועדף.

בהערכה זהירה, "הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי" המופעל באמצעות משה"מ מונה כ- 200,000 פעילים בכל רחבי המזרח התיכון. מספר זה כולל את פעילי הארגונים "חיזבאללה" בלבנון, מיליציות שיעיות בעיראק, החותמים בתומן והמיליציות הניידות.⁽⁵⁾ כל אלה ממומנים, מאומנים ומצוידים באמל"ח על ידי משה"מ. מספר זה לא כולל ארגונים נוספים המהווים חלק מרשת ההשפעה הצבאית האיראנית, בין אם בהשפעה ישירה או השפעה עקיפה, דוגמת ארגוני הטרור הפלסטינים "חמאס" ו"הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני" (גא"פ) וכמובן צבא סוריה. בנוסף לכל אלה משה"מ מפעיל ותומך ברחבי המזרח התיכון ובעולם בעשרות תאי טרור של פעילים במדינות יעד כמו סעודיה ובחריין.

בחישובי הסד"כ של "הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי" יש לקחת בחשבון את כוחות משה"מ עצמם, על כלל זרועותיהם, אשר יפעלו לסייע ל"צבא האזורי" באמצעות יכולות מנגד, כמו סיוע משמעותי באש קטלנית ומדויקת באמצעות מערך טילי קרקע מתקדם וכטב"מים, התקפות סייבר ובאמצעות פיקוד ישיר, יועצים, הכוונה, הנחיה הדרכות והברחות אמל"ח מתקדם לזירה.

"הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי" בהנהגת "כוח קודס" של משה"מ בא לידי ביטוי כצבא "רב לאומי-אזורי" בלחימה העצימה שניהל בסוריה לצד צבא סוריה, כנגד ארגון "המדינה האיסלאמית" (ISIS) וארגוני המורדים הסוניים. במהלך הלחימה בסוריה נויידו ופעלו כמה עשרות אלפי לוחמים מיחידות חיזבאללה, מהמיליציות השיעיות הניידות העיראקיות (שתי מסגרת חטיבתיות עיראקיות-שיעיות – ד'ו אלפקאר ואבו אלפצ'ל אלעבאס), המיליציות האפגאניות (דיביזיית הפאטמיון) ופקיסטאניות (דיביזיית ז'ינביון), תחת פיקוד איראני. כוחות אלה לחמו לצד צבא סוריה ובשיתוף פעולה עם הכוחות הרוסיים. המיליציות שפעלו כ"צבא אזורי", היו גורם מכריע בהכרעת המרד הסוני לסוגיו והותרת השליטה בסוריה בידי המיעוט העלווי.

Figure 2. Iran's Network of Influence

Note: These are total force numbers; forces available for external deployments would likely be substantially lower. Basij figures are not included in the count because most of their focus is domestic.

ה"צבא השיעי-הרדיקאלי האזורי" הפך לגורם כוח שאין להתעלם ממנו. זה כבר איננו כוח המתמחה רק בהוצאת פעולות טרור נקודתיות. צבא זה, צבר ניסיון קרבי בהפעלת כוחות גדולים בקרבות הגנה והתקפה. המיליציות שלחמו לצד יחידות הצבא הסורי והיחידות המובחרות (רצ'וא'ין) והאש של חיזבאללה – צברו ניסיון משמעותי בהפעלת יכולות קטלניות, בלחימה בשטח בנוי, בהפעלת אש לסיוע, ניווד כוחות, שפה משותפת וסיוע לוגיסטי שתוכל לשרת אותם כשיוטלו לקרבות נוספים ברחבי המזרח התיכון על ידי הפטרון האיראני. חלק מהמיליציות האיראניות שוהות במחנות ייעודיים בסוריה, והערכה סבירה היא כי במקרה של מערכה של ישראל מול חיזבאללה בלבנון הם יפעלו מול ישראל בקשת של מתארים: ביצוע ירי טילים מעומק סוריה לעורף ישראל, ניווד המיליציות לגבול סוריה-ישראל לפתיחת חזית נוספת ברמת הגולן, ניווד הכוחות ללבנון לתגבור חיזבאללה וללחימה נגד ישראל.

בתרחישי לחימה אפשריים, צפויות המיליציות להיות מנוידות ולפעול בקרבות בגזרות אחרות כמו עיראק, בחריין או תימן על מנת להילחם בכוחות חיצוניים או לתגבור שלוחיה של איראן מול אויביהם הפנימיים. דבר זה חייב להילקח בחשבון על ידי מדינות כמו ישראל, סעודיה, איחוד האמירויות, בחריין, קטר או צבא ארה"ב בהקשרי איסוף מודיעין, מעקב ואמנעה.

נקודה חשובה נוספת היא חזרת הפעילים לארצות מוצאם מצוידים בניסיון בלוחמת גרילה ומשם יוכלו לרכז פעילים נוספים ולפעול בהכוונה איראנית או באופן עצמאי נגד השלטון או כוחות זרים השוהים בארצותיהם.

כוח קודס – מגוף מטה ל"צבא השיעי-רדיקאלי אזורי"

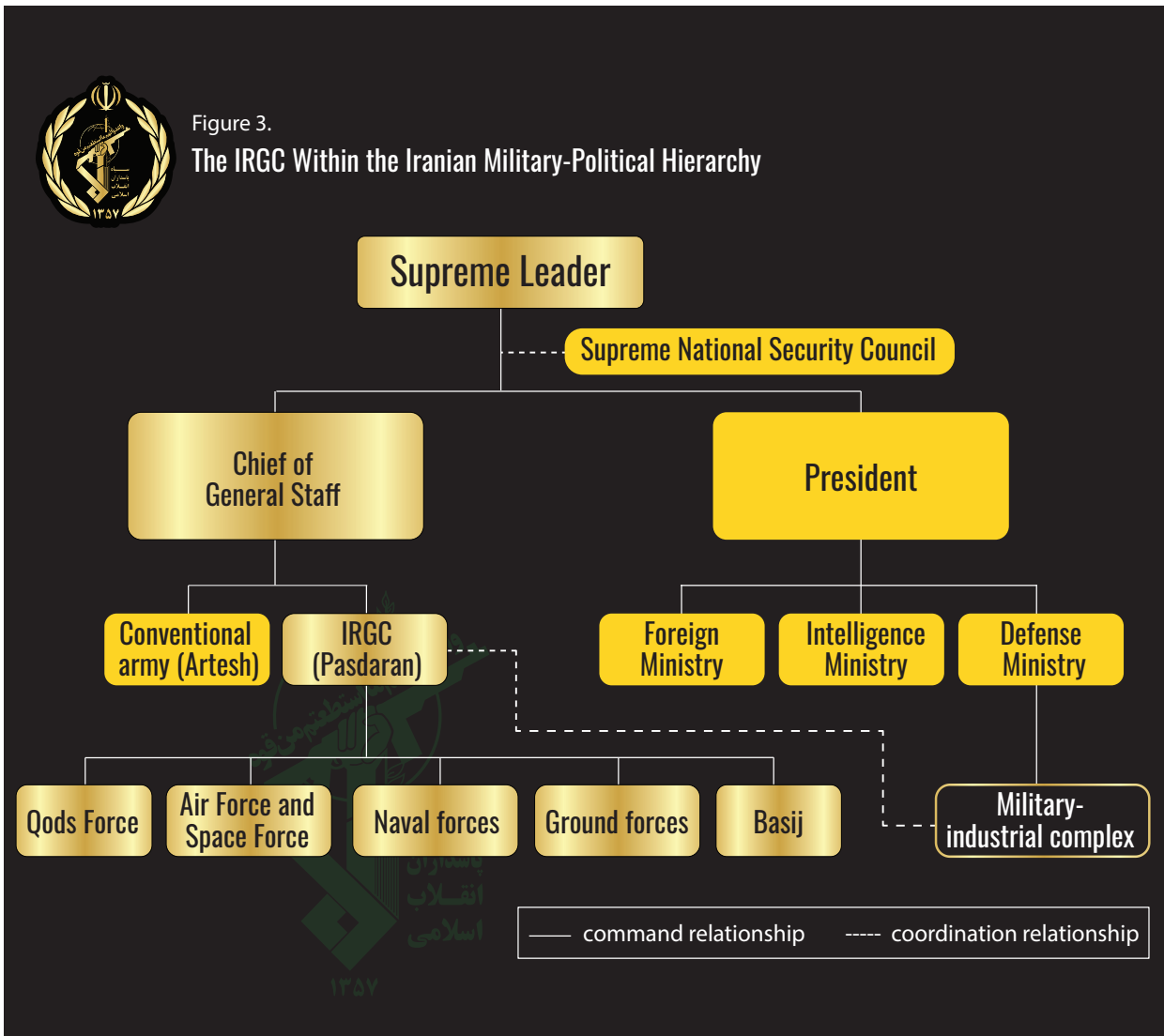
כוח קודס הוקם בשנת 1989 כזרוע של משה"מ. בתחילה הוקם כגוף מטה שייעודו:

- א. לייצא את "המהפכה האיראנית" במזרח התיכון ובעולם.
 - ב. לתאם ולפקח על הפעילות החשאית של משה"מ מחוץ לאיראן ולהפעיל בקרה על מימושה. בכלל כך איסוף מודיעין, הקמת תשתיות פח"ע, ביצוע מבצעים מיוחדים נגד יעדים מערביים וישראליים.
- עם השנים בתהליך אבולוציוני ולאור הנסיבות האזוריות התפתח והתעצם תפקידו של כוח קודס. תרמה לכך הנהגתו של מפקדו הכריזמטי קאסם סלימאני, קרבתו ויחסי האמון בינו לבין "המנהיג העליון" עלי ח'אמנאי.
- "כוח קודס" הפך להיות כוח החלוץ במימוש יישום תפיסת ההתפשטות האזורית של איראן. גורם דומיננטי בתהליך קבלת החלטות האסטרטגי ביחס לאזור, והמוביל והמוציא לפועל של מדיניותה האזורית של איראן. מרגע שעלה האתגר של "המדינה האיסלאמית" בסוריה ועיראק והמרד החות'י בתימן, הפך כוח קודס הלכה למעשה לפיקוד מרחבי צבאי ואופרטור אשר מנהל לחימה במקביל במספר זירות באמצעות "הצבא האזורי". מבנה וארגון כוח קודס אשר כולל מטה וגייסות גאוגרפיים תמך בתפיסת ההפעלה של לחימה במספר זירות במקביל. חשוב לציין כי תפקיד הגיס הגאוגרפי הוא לסייע לבניין הכוח ולהכווין את פעילותם של כלל הכוחות "השלוחים" הנאמנים במרחב, ארגון זה מאפשר לכוח קודס לנהל לחימה במספר זירות בראייה הוליסטית, תוך ניהול סדרי עדיפות, וניצול הזדמנויות מדינמיות מתהוות.

"כוח קודס" פיתח רשת אזורית של קבוצות וארגונים חמושים, בעיקרם מהקהילות השיעיות במזרח התיכון - בכלל כך פקיסטאן, אפגניסטאן, סוריה, עיראק, לבנון, תימן, מדינות המפרץ (בחריין). לרשת הטרור של "כוח קודס" ישנם שלוחות נוספות בעולם ובכלל כך באפריקה, בצפון אמריקה ובאירופה. "כוח קודס" מוגדר על ידי מספר מדינות מערביות וערביות כארגון טרור וביניהם סעודיה, בחריין, קנדה וארה"ב.

הרשת האזורית מול הקהילות המגויסות מבוססת על מספר מרכיבים ובכלל כך: אידיאולוגיה אסלאמית-שיעית קיצונית בפרשנותה האיראנית, אינטרסים פוליטיים וביטחוניים משותפים. יוצא דופן מכך הוא התמיכה של איראן בארגוני הטרור הסוניים, ה"טאליבן" באפגניסטן בזמן הלחימה נגד האמריקאים ולפני הנסיגה, חמאס וגא"פ ברצועת עזה. התמיכה בחמאס וגא"פ נובעת מהרצון האיראני לפגוע ולהחליש את ישראל מחד, אך גם לרתק ולהעסיק את ישראל בזירה הפלסטינית ולמנוע ממנה את היכולת להפנות קשב ואנרגיה להתמודדות עם מהלכיה של איראן באזור.

Figure 3. The IRGC Within the Iranian Military-Political Hierarchy

חיל האוויר והחלל של משמרות המהפכה

חיל האוויר והחלל של משה"מ הינו הזרוע האסטרטגית ארוכת הטווח של איראן. יש לו יכולות הגנתיות ויכולות התקפיות. החיל אחראי על האמל"ח האסטרטגי ההתקפי של איראן. לחיל האוויר מגוון רחב של טילים בליסטיים המיוצרים באיראן, כטב"מים והגנ"א. באמצעות יכולות אלה הוא מהווה כוח הרתעה ותגובה מהיר נגד אויביה של איראן, וכוח סיוע אזורי באש מנגד לטובת שלוחיה של איראן.

חיל האוויר של משה"מ אחראי על הגנת שמי המדינה ומפעיל הכוח של ההגנה האווירית. משימתו העיקרית, להגן על מרחב טהראן והתשתיות הקריטיות בדגש על תשתיות הגרעין של איראן מפני מתקפה אווירית. כמו כן הוא גם אחראי על פרויקט הטילים המשוגרים לחלל במסגרת תוכנית החלל האיראנית.

חיל האוויר של משה"מ הינו מפעיל הכוח הזירתי של האמל"ח אך גם מעורב בהעברת הידע, ותומך בבניין הכוח, בייעוץ, הדרכה ובידע טכני. החיל מעורב בהברחות אמל"ח אל זירות העניין השונות בין היתר לחיזבאללה בלבנון, לסוריה, לחות'ים בתימן ולמיליציות בעיראק.

אמיר עלי חאג'י-זאדה הינו מפקד זרוע האוויר והחלל של משה"מ מאז 2009. ידוע כדומיננטי, לוחמני וניצני. מאז חיסול קאסם סלימאני, מפקד כוח קודס, השפעתו של חיל האוויר על תהליך קבלת ההחלטות גוברת.

תכנית הטילים של איראן הינה פרויקט ליבה שקשור ליכולות המעצמתיות האזוריות והעולמיות שאיראן מפתחת ובכלל כן לפרויקט הגרעין, לפרויקט האזורי ולהרתעת יריביה. איראן מעולם לא הסכימה שיוטלו מגבלות חיצוניות על פרויקט הטילים שלה. בהסכם הגרעין (JCPOA) שנחתם בין המעצמות לטהראן בשנת 2015 לא הוטלו מגבלות על תוכנית הטילים הבליסטיים. במידה והמו"מ לחתימה מחודשת על הסכם הגרעין יצלח, ובהסכם המחודש לא יוטלו הגבלות על פרויקט הטילים האיראני והנושא יישאר כ"חור שחור" ולא מטופל, יהיו לכך השלכות מסוכנות לביטחון האזור. כך, בהקשר לביטחון האזורי הרי שיכולות הטילאות שאיראן פיתחה ותפתח בעשור הקרוב והפצתן לארגונים לא מדינתיים (non-state actors) כמו חיזבאללה, החות'ים ולמיליציות בסוריה יחריפו את המתחיות וישנו את מאזן הכוחות האזורי בין המחנות היריבים. מרוץ החימוש במזרח התיכון נמצא בעיצומו וילך ויחריף בשנים הקרובות כאשר מדינות האזור יצטיידו ביכולות קטלניות ורחבות היקף בתחום האש.

הטילים הבליסטיים והכטב"מים המתקדמים הינם בעלי יכולות משופרות, בדגש על יכולות דיוק גבוהות, וזאת באמצעות אמצעי ניווט והנחיה מתקדמים, טווחים רחוקים ויכולת הפעלה ב-"להקות" לתקיפה מתואמת. היכולות הללו ואלו שיפותחו בשנים הקרובות מאתגרות כל מערכת הגנ"א קיימת בעולם ויחייבו את מדינות האזור בהשקעה עצומה על מנת לשכלל את יכולת ההגנה מפני איומים אלה.

בנוסף, יכולת מתקדמת אשר איראן מקדמת בשנים האחרונות באמצעות באמצעות חיל האוויר והחלל של משה"מ הינם כלי הטיס הבלתי מאוישים (כטב"מים). הכטב"מים האיראניים של משה"מ הפכו לאיום אסטרטגי על מדינות האזור לצד איום הטילים הבליסטיים והרקטות. יכולתה של איראן לבצע התקפה מסיבית מנגד, ארוכת טווח ומשולבת, של מאות ועד אלפי טילים בליסטיים מדויקים וכטב"מים מתאבדים על "מטרות נקודה" הינה יכולת קטלנית, המאתגרת את המשוואות הקיימות, משנה את מאזן הכוחות במזרח התיכון, ומאיימת על היתרון האיכותי של צבא ארה"ב ובעלות בריתו באזור. הפעלה מבצעית של "ריכוז מהלומת אש במסה קריטית" נגד מדינה מגיע עד לאיום "על קונבנציונאלי". איראן מסוגלת לבצע הפעלה מבצעית כזו בריכוז מאמץ וממספר מרחבים גאוגרפיים במזרח התיכון באמצעות חיל האוויר של משה"מ ו"הצבא האזורי". יכולותיה המתפתחות של איראן מאיימות גם על עליונותה של ארה"ב באזור ובעיקר על כוחותיה הימיים ונושאות המטוסים המשייטות בגזרה.

חיל האוויר של משה"מ הינו כוח צבאי אסטרטגי אזורי יוזם ודומיננטי בעל יכולות הולכות ומתפתחות בכמות ואיכות הדיוק, הטווחים ועוצמת הרשקי"ם. הוא מהווה מרכיב מרכזי בהרתעה והרחבת ההשפעה של איראן באזור. בעל יכולת תגובה מהירה, קטלני, חלק התקפי בצבא האזורי ובעל יכולות הגנתיות. יכולותיו הולכות ומתפתחות בצורה דרמטית על ציר הזמן הן בטווחים, הן בדיוק והן באופי הרשקי"ם.

ארגון משה"מ מפיץ את יכולות האש לשלוחיו במזרח התיכון. הפעולות שהוביל הארגון הוכיחו כי לאיראן יכולת אש מדויקת ומגוונת מטווחים ארוכים היכולה לגרום לנזק משמעותי לתשתיות כלכליות חיוניות ומתקנים אסטרטגיים. יותר מכך, אסטרטגיית "הגישה העקיפה" שבה איראן תוקפת מטרות רגישות ברחבי המזרח התיכון מזירות שונות תוך שמירת על מרחב הכחשה, ללא טביעת אצבע איראנית ישירה, הוכיחה עצמה, עד כה כמוצלחת.

חיל הים של משמרות המהפכה

חיל הים של משה"מ מהווה את הזרוע הימית של הארגון ופועל בנפרד מחיל הים של הצבא האיראני. חיל הים של משה"מ אחראי על המפרץ הערבי, בעוד שחיל הים של הצבא אחראי על מפרץ עומאן והים הכספי ולשניהם אחריות משותפת על "מיצרי הורמוז".

הנהגת איראן רואה בתווך הימי כתווך רגיש. איראן מייחסת חשיבות רבה למרחב הימי הן בהקשר ההגנתי, בפן של שרידות המהפכה האיסלאמית והגנה על המשטר מפלישה מן הים, תוך סיכול פעולות עוינות והבטחת האינטרסים הכלכליים שלה, והן בהקשר ההתקפי - כמרחב פעולה להעצמת ההרתעה ולהרחבת התפשטותה האזורית ומימוש שאיפתה להגיע למעמד של מעצמה אזורית. אחד החששות הגדולים של איראן הינו מפני עיצומים וסגר ימי שיוטל עליה ויחנוק את יכולת הייצוא והכלכלה שלה. בנוסף לכך התווך הימי משמש את משה"מ כתווך חיוני להברחות אמל"ח ברחבי המזרח התיכון וחימוש "שלוחיה".

במפרץ הערבי מתקיים עוד מרוץ על ההגמוניה האזורית בין איראן ושאירות ההתפשטות שלה ליריבותיה - סעודיה, איחוד האמירויות וכווית. אויב נוסף הינו הצי האמריקאי הפועל במרחב המפרץ הפרסי המחזיק בבסיסים צבאיים בעלי חשיבות אסטרטגית לחופיו.

איראן המעוניינת לבסס את כוחה כמעצמה צבאית בתווך הימי איננה מסתפקת רק במפרץ הערבי אלא שולחת את זרועותיה לים האדום והים התיכון. באמצעות השליטה על שני המיצרים האסטרטגיים – "מיצרי הורמוז, ו"מיצרי באב אל מנדב" (על ידי השלוח החותי), איראן יכולה לפגוע קשות בסחר העולמי ובייצוא הנפט, ולהפעיל מנופים על המערכת האזורית והבינלאומית.

הצי של משה"מ נבנה ככוח עילית שאימץ את דוקטרינת הלחימה הא-סימטרית שבאה לידי ביטוי בבניין כוח של כלים ימיים קטנים, זריזים זאת מתוך הבנה שבעולם הציים המעצמתיים וספינות המלחמה הגדולות היתרון היחסי מצוי בידי ארה"ב ושותפותיה האזוריות. דווקא הכלים הימיים הקטנים יותר, מהירים, זריזים, בעלי תמרון מהיר, יכולת הסוואה, התחמקות, פעולה באופן חשאי או בלהקות מאפשרים לנצל את חולשות היריב ולפגוע בו בנקודות התורפה שלו.

הכלים הימיים כוללים סירות קרב מהירות מצוידות בטילים נגד ספינות, טילי שיוט, ארטילריה, מקלעים וכלים ימיים מתאבדים. לצי הימי של משה"מ יחידות קומנדו המסוגלות לפזר ולהצמיד מוקשים ימיים באופן חשאי לאוניות. חיל הים של משה"מ אימץ טקטיקות לחימה של "תקיפת נחילים", כלומר הטבעת ספינות אויב באמצעות שיגור עשרות סירות קרב קטנות המשגרות טילים וחלקן אף נשלטות מרחוק ומתפוצצות על הספינה. חיל הים של משה"מ ערוך לחסום את "מיצרי הורמוז", לשבש תנועת מכליות וליצור איום היקפי על מדינות המפרץ שכלכלתן תלויה בחופש השיט במפרץ.

איראן בונה את עוצמתה הימית באמצעות שני הציים שלה – חיל הים וחיל הים של משה"מ כעוד נדבך ב"צבא האזורי". מעבר להגנת חופים ונכסים כלכליים איראן מפגינה עוצמה צבאית, מייצרת הרתעה, מאיימת, ופועלת באופן חשאי, לביצוע פעולות טרור בתווך הימי, תוך שמירת מרחב הכחשה. באמצעות חיל הים של משה"מ, איראן מבצעת פיגועי טרור ימיים במכליות אזרחיות. איראן מאיימת כי תפגע בחופש השיט והסחר העולמי, באמצעות שליטתה במצרי הורמוז ובאב אל-מנדב. האיומים ופעולות הטרור הימיות שגבו פגיעה בחפים מפשע נותרו לעת עתה ללא תגובה בינלאומית מה שמגביר את ביטחונם של האיראנים להמשיך ולפעול. מדינות האזור בדגש על סעודיה ואיחוד האמירויות מורתעות וחוששות מפגיעה בנתיבי השיט החיוניים לכלכלה

שלהן ולכך גם השפעה על מדיניותן. איראן מנסה להרתיע את ארה"ב מפעולה נגדה, על ידי איומים כי יש בידה יכולת לפגוע באוניות המלחמה של צבא ארה"ב ולהטביען באמצעות הטילים העומדים לרשותה, ובאמצעות איום על חופש השיט באזור. לצד זאת, ההבנה האסטרטגית של טהראן כי ארה"ב לא רוצה להתדרדר למערכה אזורית נוספת, ומבקשת לחזור למתווה הסכם הגרעין, מאפשר לה גמישות רבה יותר בהפעלת הכוח באזור, תוך לקיחת סיכונים מחושבים.

איראן מנסה להתבסס גם בים האדום ובים התיכון ולסייע לכוחות השיעיים ולבעלות בריתה האזוריות: חיזבאללה בלבנון, החות'ים בתימן, ארגוני הטרור ברצועת עזה ולמשטר אסד בסוריה, באמצעות הברחות אמל"ח לסוגיו השונים ובכלל כח אמל"ח מתקדם הכולל טילי חוף ים.

הערות:

1. Nader Uskowi, *Temperature Rising: Iran's Revolutionary Guards and Wars in the Middle East* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2019), xiv.
2. Ibid., 154
3. Bijan Khajepour, "The Real Footprint of the IRGC in Iran's Economy," *Al-Monitor*, August 9, 2017, <https://www.al-monitor.com/originals/2017/08/iran-irgc-economy-footprint-khatam-olanbia.html>.
4. SOHR, Syrian Observatory for Human Rights Report, June 1, 2021
5. Nader Uskowi, *Temperature Rising*, P. xiv

מרחבי הפעולה של משמרות המהפכה במזרח התיכון

משה"מ, בעיקר באמצעות כוח קודס, פועלים ומתבססים בכל רחבי המזרח התיכון באמצעות "שלוחיהם האזוריים".

א. ההתבססות בלבנון ("הבירה הראשונה"), באמצעות ארגון "חיזבאללה" המהווה בראיה האיראנית את "מודל השלוח המוצלח", היא המרכזית והחשובה ביותר במישור האסטרטגי עבור משה"מ והמשטר האיראני. חיזבאללה הינו דוגמה מובהקת לארגון שמקיים דואליות. מחד מנסה לצייר עצמו כפטריוט לבנוני ומגן כל לבנון והעדה השיעית בכלל כך. מנגד הינו "שלוח" של המשטר האיראני וחלק מ"הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי" שהיא בנתה. לארגון עשרות אלפי לוחמים מאומנים וארסנל אמצעי לחימה מתקדמים ובכלל כך עשרות אלפי טילים ורקטות. חיזבאללה הינו למעשה "כפתור אדום" איראני ומהווה "רגל ציר" צבאי אזורי הן לשליטה איראנית בלבנון, הן בהפעלתו בלחימה בסוריה על מנת לסייע בהצלת משטרו של בשאר אל אסד, בן בריתה של איראן והן למערכה מול ישראל. ארגון חיזבאללה מקיים יחסי תלות צבאית וכלכלית מלאים עם איראן ויש לו זיקה אידיאולוגית, נאמנות עמוקה וקשר ישיר עם הנהגת משה"מ ומנהיג איראן. חיזבאללה הינו מודל ל"ארגון היברידי" המהווה כיום את הכוח הצבאי החזק בלבנון וכוח פוליטי משמעותי המעורב בשלטון.

הסיוע הקרבי המשמעותי ומעורבותו הישירה של חיזבאללה בלחימה בסוריה לצד כוחות נוספים, הינה חלק מתפיסת האסטרטגיה המתפתחת של משה"מ והמשטר האיראני של יכולת ריכוז מאמץ בגזרת לחימה, של "צבא אזורי" על מנת להגיע להכרעה מול אויביה במזרח התיכון. הפרויקט האיראני המשמעותי ביותר על אדמת לבנון הינו פרויקט "תיעוש הדיוק", הקמה של מפעלים תת קרקעיים ממוגנים שבהם ניתן להסב ולבנות טילים מדויקים באופן מתועש. פרויקט זה הינו תרחיש איום מסוכן מבחינת ישראל ומשנה את מאזן הכוחות לרעתה. לאור זאת בעל פוטנציאל להסלמה ולגרימת מלחמה נוספת בין ישראל לארגון חיזבאללה. באם תפרוץ מלחמה זו היא אף עשויה לגרור את האזור כולו למלחמה כוללת, לפגיעה קשה במדינת לבנון ובעורף הישראלי.

ב. בסוריה ("הבירה השנייה") יש לאיראן אינטרסים ארוכי טווח והיא מהווה מרכיב עיקרי באסטרטגיה האזורית שלה. סוריה הינה בעלת הברית המדינתית הערבית היחידה של איראן וגורם חיוני בתפיסת ההתנגדות והמערכה האזורית. הקרב על השליטה בסוריה הינו קרב עיקרי על השליטה במזרח התיכון בין המחנות היריבים.

סוריה באמצעות המיעוט העלווי השולט בה מאפשרת לאיראן את שימור הרצף הטריטוריאלי, בעיקר באמצעות מסדרון קרקעי ללבנון שבשליטת ארגון חיזבאללה, אך גם באמצעות שימוש בבסיסי אוויר ונמלי הים בסוריה. שלטונו של בשאר אל-אסד מאפשר לשמר את כוחו של חיזבאללה תוך ביסוסו כעורף אסטרטגי מדינתי וצינור אספקת אמל"ח ובניין כוח. המרחב הסורי מאפשר לאיראן ו/או לחיזבאללה לפתוח עוד חזית מול ישראל הן באמצעות בסיסי אש לסוגיהם השונים, או באמצעות פתיחת חזית קרקעית נוספת במקרה של "מלחמה צפונית" כוללת מול ישראל. זאת, באמצעות ניסיון התבססות חיזבאללה ומיליציות זרות, ופיתוח תשתיות טרור במרחב הגבול ברמת הגולן תוך סיוע פסיבי או אקטיבי של צבא סוריה.

איראן מנסה להתבסס בסוריה באמצעות המיליציות של "הצבא האזורי" תחת פיקוד מפקדת "גיס סוריה" של משה"מ. במסגרת ההתבססות ישנן מפקדות מרחביות איראניות "המתארחות" בבסיסים סוריים או בבסיסים עצמאיים שאיראן בנתה על אדמת סוריה (מפקדות המזרח), מיליציות זרות המאוגדות במסגרות לוחמות וכוח טילאות עצמאי.

המחיר שאיראן, חיזבאללה והמיליציות שלה שילמו בלחימה נגד המורדים וארגון "המדינה האיסלאמית" בסוריה, היה כבד אך הרווח האסטרטגי ארוך הטווח גדול. לצד הרוסים, איראן מחזיקה בהשפעה רבה על סוריה, כלכלתה ומנהיגה, בשאר אל-אסד שמנודה כפושע מלחמה במערב. שלטון עדת המיעוט העלווית תלוי במידה רבה בהמשך התמיכה הצבאית של "הצבא האיראני-האזורי". הציר הלוגיסטי החיוני טהראן-בגדד-דמשק-ביירות פתוח ומאובטח יחסית. הציר האווירי להברחות אמל"ח לשדות תעופה בסוריה פעיל חלקית. בזכות המב"מ האפקטיבי והתקיפות הישראליות שהתבססו על מודיעין מדויק, ציר זה שובש באופן משמעותי. הציר הימי להברחות אמל"ח ונפט מנמלי הים באיראן ונמל לד'קיה בסוריה פעיל. וה"בונוס" לאסטרטגיה הכוללת של משה"מ הוא ביכולת שלה לצמצם את הטווח לירושלים בירת ישראל, תוך ניסיון להתבסס באמצעות כוחות המיליציות בגבולה הצפוני של ישראל, במטרה לפתוח חזית נוספת במקרה של מלחמה בין ישראל לחיזבאללה בלבנון או בתרחיש של תקיפה ישראלית באיראן.

בשל ניסיונות ההתבססות האיראנית, סוריה הפכה לזירת מאבק ישיר בין ישראל ל"צבא השיעי-הרדיקאלי האזורי". במערכה זו המכונה המערכה בין המלחמות (להלן - מב"מ), ישראל פועלת למנוע את ההתבססות האיראנית בסוריה. במסגרת המערכה ישראל תוקפת על בסיס מודיעין כל ניסיון שהיא מצליחה לאתר של כוחות משה"מ וחיזבאללה להתבסס ברמת הגולן, את הברחות האמל"ח בצירי ההברחות השונים ואת הכוחות של משה"מ בכל בסוריה. סוריה המדינה עצמה, משלמת תשלום על היותה "המדינה המארחת", בין אם מרצון ובין אם מחוסר ברירה, של המיליציות והכוחות האיראנים על אדמתה. תקיפות ישראליות מבוצעות נגד תשתיות סוריות ומרכיבים בצבא סוריה המנסים לפגוע במטוסי הקרב של ישראל ולהגן על המיליציות והמפקדות של משה"מ. הפעילות הישראלית הצליחה לשבש חלקית, ולמנוע משה"מ ליישם את תוכניתו המלאה להתבסס בסוריה ולבנות על אדמתה צבא איראני בנוסף לצבאה של סוריה. אולם, בצורה הדרגתית, איראן מצליחה לממש חלק מתוכניותיה לבנות תשתית צבאית, מפקדות, כוחות עצמאיים ואמצעי לחימה ובכלל כן טילים וכטב"מים בעומק סוריה המסוגלים לפגוע במטרות בעומק ישראל.

בלחימה בסוריה בקרב הבין-מעצמתי העולמי על ההגמוניה האזורית, ידה של רוסיה ששיתפה פעולה עם הצבא האיראני הייתה על העליונה מול הקואליציה הערבית-אמריקאית. השליטה בסוריה כיום מתחלקת בין רוסיה לאיראן התומכות במשטר אסד כל אחת מתוך האינטרסים שלה.

ג. עיראק ("הבירה השלישית"), מהווה עבור איראן מרכיב מרכזי ברצועת הבטחון ומרחב אבטחה לסיכול איומים והגנה על גבולותיה. איראן רואה בעיראק את הליבה המרכזית של ההתבססות והרצף הטריטוריאלי איראן-עיראק-סוריה ולבנון, לשליטה במזרח התיכון ולהפצת ערכי המהפכה. עיראק מהווה "רגל ציר" קדמית אזורית ומרחב נוח לפעול ממנו כנגד יריביה ואויביה במזרח התיכון ופתיחת חזיתות נוספות. איראן שואפת להביא לנסיגת הכוחות האמריקאיים מעיראק ורואה בזה יעד-על אסטרטגי. אם נסיגה זו תתממש, הדבר ייתפס כניצחון משמעותי להתנגדות ולתהליך ההשתלטות ההדרגתית של איראן על עיראק.

השליטה של איראן בעיראק מבוססת על הקשרים ההיסטוריים והתמיכה באוכלוסייה השיעית. אוכלוסייה זו מהווה 65% מאוכלוסיית עיראק סבלה שנים ארוכות מאפליה מצד המיעוט הסוני שהיה בשלטון. איראן זיהתה וניצלה את ההזדמנות הגדולה ל"היפוך מצב אסטרטגי", עם נפילת משטרו של סדאם חוסיין לאחר כיבוש עיראק בידי הכוחות האמריקאיים. משה"מ נכנסו לוואקום שנוצר בעיראק, ארגנו את "המיליציות השיעיות" בעיראק לאור החזון של ייצוא המהפכה ובניית מדינה איסלאמית-שיעית בהשראת המשטר באיראן.

איראן מנצלת את "שלוחיה" בעיראק על מנת לפעול בשיטת "הגישה העקיפה" כלפי יריביה האזוריים. בכלל כן פתיחת חזית נוספת, מול סעודיה השקועה במלחמה כנגד "כוח השלוחים" החותי בתימן, והמשך השקעה במערכה המתנהלת בינה לבין ישראל. פעולות אלו מבוצעות בעיקר באמצעות יכולות הטילאות שהקימה בעיראק. כך, איראן טיפחה ארגונים ומפלגות פוליטיות אשר נאמנות לה באמצעות ארגון משה"מ. היא אימנה וחימשה מיליציות עיראקיות ופועלת באמצעותם על מנת לקדם את האינטרסים שלה ובכלל כן הפעלת לחץ לדחיקת הכוחות האמריקאיים מעיראק.

כמו כן, איראן פועלת לחיזוק האחיזה וההשפעה שלה בעיראק באמצעות חיסול מתנגדים פוליטיים. פועלת לחתימה על הסכם שת"פ צבאי עם צבא עיראק והגדלת התלות של המשק העיראקי בה. איראן הפכה למשענת כלכלית עבור עיראק והיא מקור לרבע מהייבוא העיראקי. 20% מתצרוכת החשמל בעיראק מגיעה מאיראן. בנוסף, באמצעות שימוש בתעמולה אפקטיבית, איראן מחזקת את הקשר לציבור השיעי ומנסה לצייר עצמה כמי שפועלת להגן עליהם ועל המקומות הקדושים לשיעה.

את כל ההישגים הללו בעיראק, משיגה איראן בזכות "הגיוס העממי" (PMF). ארגון זה מהווה את מסגרת העל שהוקמה ונתמכה על ידי ממשלת עיראק ואף הוקצה לה תקציב ממשלתי מיוחד. המסגרת הוקמה במהלך המלחמה נגד דאעש בשנת 2014 במטרה להגן על בגדאד ועיר עיראק שחלקן נכבשו על ידי כוחות דאעש. "הגיוס העממי" מאגד עשרות מיליציות אשר רובן שיעיות-עיראקיות המונות עשרות אלפי פעילים ולוחמים, ועל פי הערכות מומחים מספרם מגיע עד ל-100,000⁽¹⁾.

כיום חלק גדול מהמיליציות השיעיות-עיראקיות פועלות בהשראה, הכוונה ובמימון איראני ישיר. התארגנות זו המובלת על ידי משה"מ כחלק מהתפיסה של המערכה האזורית וייצוא המהפכה ובניית כוחות "שלוחים". כך, פעולה זאת מהווה חלק מהשתלטות פוליטית-תרבותית איראנית על עיראק אך גם חלק מההשפעה הגוברת של "הצבא השיעי" - הרדיקאלי האזורי. בין המיליציות הכוללות שפועלות: באדר, כתתא'ב חיזבאללה, ועסאא'יב אהל אל-חק.

לאחר הניצחון על ארגון "המדינה האיסלאמית", ממשלת עיראק ניסתה וכשלה בניסיונה לפרק ולשלב את "הגיוס העממי" במנגנוני הביטחון המדינתיים כמצופה ממדינה ריבונית. למשטר האיראני היו תוכניות אחרות, בכוונתה להפוך גם את עיראק למדינת לוויין שלה. איראן בונה בעיראק כוח היברידי - צבא חמוש הנאמן לטהראן המחזיק במנגנון פוליטי ובמפלגה המשרתת את האינטרס האיראני באמצעות המיליציות הנאמנות לה "בגיוס העממי" וע"פ מודל חיזבאללה בלבנון. במישור הפוליטי המיליציות הפרו-איראניות הקימו את הזרוע הפוליטית בשם "ברית פתח". בבחירות בשנת 2018 המפלגות הפרו-איראניות זכו לייצוג מכובד בפרלמנט והפכו להיות חלק מהמשחק הפוליטי. עם זאת, בבחירות 2021 הם ספגו מפלה פוליטית וכוחם נחלש משמעותית, דבר המעיד גם על ההתנגדות האותנטית של חוגים רחבים בציבור העיראק להשפעה ולמעורבות האיראנית.

בעיראק מתחולל מאבק זהויות שיקבע את עתידה של המדינה. לא כל העיראקים ובכלל כך עיראקים-שיעיים רואים את המעורבות העמוקה של איראן בארצם באופן חיובי. דוגמה בולטת הינו המנהיג הדתי-שיעי הפופולרי מוקדתא אל-סדר המתנגד למעורבות חיצונית מכל סוג שהוא בעיראק. בבחירות 2021 מפלגתו זכתה ליתרון גדול, הוא הכריז כי יש לפרק את "הגיוס העממי" וכי כל כלי הנשק חייבים להיות בידי המדינה. כלומר אל-סדר דחה את הרעיון שעיראק תהיה גרורה של איראן, וטוען כי אין מקום לפעולה של מיליציות עצמאיות בעלות אג'נדה חיצונית זרה בעיראק. בחלקים נרחבים באוכלוסייה העיראקית מתפתח כעס הולך וגובר כלפי המעורבות הגוברת של איראן בעיראק. גורמים רבים בעיראק מדגישים את חשיבות הגאווה הלאומית, העצמאות והריבונות ודוחים כל מעורבות זרה בענייניה הפנימיים של עיראק.

אם אכן יפורקו המיליציות הפרו-איראניות בעיראק נוכח ההתנגדות האותנטית של הציבור, והיכולת של המערכת הפוליטית והביטחונית לאכוף זאת, הדבר יחליש את השפעתה של איראן במדינה וכהשלכה ישירה לכך יפגע ב"צבא השיעי-הרדיקאלי האזורי", ובציר ההתנגדות-האיראני.

עיראק נמצאת בתוך מאבק פנימי על זהותה ובתוך העדה השיעית בין המחנה הפרו איראני והמחנה האנטי-איראני הרוצה לראות את עיראק עצמאית, ללא נוכחות כוחות זרים ומחובר למדינות הערביות, ארה"ב והמערב.

ד. תימן ("הבירה הרביעית"), מעולם לא זכתה להיות במוקד השיח הבין-לאומי והאזורי למרות מיקומה האסטרטגי. אירועי השנים האחרונות מאז פרוץ "האביב הערבי", הציב גם את תימן במקום מרכזי בטלטה האזורית הכוללת. המאבק הגדול על עתידו של המזרח התיכון, בין הקואליציה של המשטר האיראני למדינות המפרץ והמערב מתנהל בעוצמה גם בזירה זו.

החותים הינם "השלוח" האיראני בגזרה התימנית. הם ממוקמים בעיקר בצפון המדינה, ומהווים 30% מאוכלוסיית תימן. הם שואפים להביא למהפכה בתימן במודל ההפיכה והשלטון האיסלאמי בטהראן, ורואים בה כפטרון האידיאולוגי שלהם. הארגון עוין את המערב ובעיקר את ארה"ב, את ערב הסעודית, ישראל והיהודים – הלוגו הרשמי החות'י מביא אידיאולוגיה פנטטית זו לידי ביטוי - "אללה הוא הגדול מכל, מוות לאמריקה, מוות לישראל, קללה על היהודים, ניצחון לאיסלאם".

לאיראן אינטרס אסטרטגי בזירה התימנית. טהראן זיהתה את ההזדמנות, ורואה בתימן מרכיב משלים, במערכה האזורית נגד יריבותיה באזור והמערב. התמיכה האיראנית בשלוח החות'י מאפשרת לטהראן להרחיב את השפעתה האזורית, לפתוח חזית נוספת מול המדינות היריבות, לאיים ולהרתיע אותן. המרחב התימני מייצר הזדמנות לפתוח חזית פעילה נוספת במאבק נגד האויב האידיאולוגי- דתי הגדול - הסעודים ואיחוד האמירויות הפטרונים של ממשלת תימן. המטרה הינה להתיש, לשחוק את כוחם ואת המוטיבציה שלהם במערכה מתמשכת.

Figure 4. Houthi Slogan

In translation, the Houthi slogan reads, "Allah/God is greatest, death to America, death to Israel, curse the Jews, victory to Islam."

אינטרס חיוני נוסף הינו השליטה על המצרים האסטרטגיים "באב אל-מנדב" השולטים על נתיב השיט החיוני המקשר בין הים התיכון וים סוף לאוקיינוס ההודי וקרן אפריקה. דרך מיצרי באב אל מנדב עובר כרבע מהסחר העולמי, כמחצית מהסחר של החוף המזרחי בארה"ב עם אסיה, רוב התעבורה לתעלת סואץ שמהווה מקור ההכנסה העיקרי של מצרים, חלק משמעותי מייצוא הנפט של סעודיה ומדינות המפרץ, כל הסחר הימי של ישראל עם המזרח - מדינות אסיה ואוקיאניה (אוסטרליה וניו-זילנד). השתלטותם של המורדים החות'ים על המיצרים מאיימת על חופש התנועה בנתיב שיט אסטרטגי בינלאומי.

משה"מ מעניקים לחות'ים סיוע משמעותי באמצעי לחימה, ייעוץ והדרכה. בזכות סיוע זה, המורדים החות'ים צברו יותר ויותר הצלחות בשדה הקרב מול צבא תימן והצליחו בשנת 2014 לכבוש את הבירה צנעאא', ובהמשך בשנת 2015 הצליחו לכבוש את עיר הנמל חודידה המאפשרת שליטה על מיצרי "באב אל-מנדב".

בעקבות כך קואליציה אזורית של מדינות בהובלת סעודיה ואיחוד האמירויות ביחד עם מצרים, ירדן, כוויט, בחריין ומרוקו יצאו למבצע צבאי - "סערה נחושה" על מנת להשיב את השליטה בתימן לידי השלטון. למרות הבדלי העוצמה המובהקים בין הכוחות הלוחמים הברית החות'ית-איראנית, בזכות תמיכתם של משה"מ האיראניות ולצד נחישות, התמדה והקרבה, מחזיקה מעמד וזוכה אף ליתרון ולהישגים מבצעיים בשדה הקרב.

ביחס לישראל - המרחק בין הזירות הוא משמעותי (כ- 2000 ק"מ), אולם ההשפעה האיראנית והאידיאולוגיה הקיצונית של החות'ים כלפי ישראל, בשלוב עם היכולת המוכחת והניסיון שצברו בביצוע תקיפות באש ארוכת טווח, מוסיפה את תימן כזירה בעלת פוטנציאל שלילי לאינטרסים הביטחוניים של ישראל בנוסף ללבנון, סוריה ועיראק. זהו עוד "כפתור אדום" אפשרי שאיראן מחזיקה במערכה האזורית נגד יריביה וביניהם סעודיה וישראל.

בסיכום ביניים של המערכה בתימן, נדמה כי "השלוח" החותי' שבתחילה נראה כארגון בעל יכולת היזק מוגבלת הצליח באמצעות התמיכה של משה"מ להפוך לגורם פוליטי וצבאי אזורי דומיננטי בגבולה של סעודיה, ולהשפיע על נתיב שיט בעל חשיבות עולמית - מיצרי באב אל-מנדב. החותי'ם פועלים כצבא מיליציוני חמוש באמל"ח מתקדם כחלק מ"הצבא השיעי-הרדיקאלי האזורי". כיום לא ניתן להגיע להסדר פוליטי בתימן ללא החותי'ם ופועל יוצא מכך - מימוש האינטרסים האיראניים בזירה. בנוסף לכך, איראן פיתחה זירה שבאמצעותה היא יכולה לפתוח חזית נוספת מול אויבותיה, לבצע פעולות חשאיות, לאיים על זירות קרובות ורחוקות תוך הכחשת מעורבות ואי נטילת אחריות ישירה.

Figure 5. Bab al-Mandab Strait and Arabian Gulf

ה. באפגניסטן ובפקיסטאן ישנה אוכלוסייה שיעית חשובה אשר חלקה מהווה פוטנציאל השפעה, ומקור לגיוס מתנדבים-לוחמים ל"צבא האזורי". כתוצאה מהלחימה המתמשכת באפגניסטאן, מיליוני אפגאניים-שיעים המהווים קבוצת מיעוט בארצם ברחו למחנות פליטים באיראן. פליטים אלה היו מקור זמין לגיוס צעירים למשה"מ, ולבניית מיליציות לוחמות⁽²⁾ שהבולטת שביניהן מכונה בשם 'פאטמיון' (Fatemiyoun Division). דיביזיית ה'פאטמיון' האפגאנית המונה על פי ההערכות כ-10000 פעילים⁽³⁾ ודיביזיית ה'זינביון' (Zaynabiyoun) הפקיסטאנית, אף נוידו ללחימה בסוריה והשתתפו בקרבות מרכזיים להגנה על המשטר נגד המורדים ונגד ארגון "המדינה האסלאמית". שתי הדיביזיות מהוות כוחות ניידים קלים וחלק מ"הצבא האזורי". מרכיבים מהדיביזיות האפגאנית הפקיסטאנית חונות בבסיסים איראניים בסוריה קרוב לגבול עיראק, וחלקם נשלחו למחנות באיראן ומהווים כוח התערבות אזורי זמין.

1. הזירה הפלסטינית - מאז המהפכה האסלאמית ניכר כי לטהראן יש אינטרס אסטרטגי בזירה הפלסטינית, ובסכסוך הפלסטיני-ישראלי. איראן מזהה הזדמנות להרחבת ההגמוניה האיראנית והשפעתה גם בזירה הפלסטינית, ולפתוח חזית נוספת מול ישראל. איראן מנסה להעמיק את חדירתה לזירה זו באמצעות הרחבת השפעתה על ארגוני הטרור הפלסטיניים. איראן מנצלת את הפלסטינים ואת הסוגייה הפלסטינית על מנת לקדם את מעמדה ויציבתה בזירה האזורית. איראן איננה מעוניינת בפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני להיפך, היא פועלת לליבוי ולהסלמת הסכסוך תוך העצמת המתחיות. הסכסוך הישראלי-פלסטיני מסייע לאיראן להרחיב את הבריתות האזוריות של "ציר ההתנגדות", לצרף כוחות לוחמים נוספים ולהרחיב את זירות הפעולה שיופעלו בעת הצורך במערכה ישירה או עקיפה, במטרה לרתק ולשחוק את ישראל.

העצמת המתח וההסלמה משרתים את התפיסה האזורית של איראן ואת דרך "ההתנגדות הפעילה". איראן פועלת להכשיל כל מו"מ להסדרה ומחזקת את הארגונים הקיצוניים ויריביה של הרשות הפלסטינית בראשם "חמאס" וארגון "הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני" (הגא"פ). משה"מ גם רואה בזירה הפלסטינית בדגש על רצועת עזה כהזדמנות ללמידה מבצעית וטכנולוגית חשובה לאור היותה זירה פעילה. המבצעים שישראל מבצעת ברצועת עזה, בעקבות התקפות הטרור וירי הרקטות על עריה, מנוצלים על ידי האיראנים למערכת תודעה שייעודה בידוד והשחתת ישראל בזירה האזורית והבין-לאומית, והסטת תשומת הלב מפשעי השלטון האיראני נגד זכויות אדם באיראן גופא, ובזירות בהן היא פועלת וכן מפשעי שותפותיה נגד האנושות, דוגמת משטרו הרצחני של אסד בסוריה. משה"מ, באמצעות 'גיס פלסטיני' מסייעות לגא"פ וחמאס באמצעות חימוש, הברחות אמל"ח והדרכות, סיוע כלכלי ותמיכה פוליטית לארגוני הטרור הפלסטיני.

בשונה מהזירות האחרות, ייחודו של שיתוף הפעולה עם הקבוצות הפלסטיניות הינו בכך שזהו שת"פ בין ארגוני טרור סוניים איסלאמיים פונדמנטליסטיים לבין הציר האיראני - השיעי-רדיקאלי. מפגש האינטרסים המשותפים ובעיקר ההתלכדות של "גורמי המאבק" נגד האויבים המשותפים - ישראל, ארה"ב והמערב וכן הרשות הפלסטינית והמדינות הערביות המתונות, גוברים על הפערים האידיאולוגיים-דתיים. "הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני" (הגא"פ) ברצועת עזה הינו "שלוח" איראני הממומן ומצויד כל כולו מתקציב משה"מ. את "חמאס" ניתן לראות כ"חצי שלוח", והברית היא "ברית אינטרסים" מול אויב משותף.

עיקר התקציב והאמל"ח של "הזרוע הצבאית של חמאס" מגיע מאיראן. שיתוף הפעולה בין חמאס לחיזבאללה בכלל הממדים התהדק והפוטנציאל של פתיחת חזית נוספת במערכה מול ישראל גובר. כך, השותפות הרעיונית והחזון הג'יהאדי של חיסול מדינת ישראל, מחבר בין ארגוני הטרור הפלסטינים לארגונים השיעים-רדיקאליים, ומגשר על הפער האידיאולוגי בין הסונה לשיעה בהובלת משה"מ.

הערות:

1. Nader Uskowi, *Temperature Rising: Iran's Revolutionary Guards and Wars in the Middle East* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2019), 72.
2. Noor Zahid and Mehdi Jedinia, "Iran Sending Afghan Refugees to Fight in Syria," *Voice of America*, January 29, 2016, <https://www.voanews.com/a/hrw-says-iran-sending-afghan-refugees-to-fight-insyria/3168887.html>.
3. Uskowi, *Temperature Rising*, 27.

עימות ארוך ומתמשך : מסגרת תיאורטית

מסגרת תאורטית – "עימות ארוך ומתמשך"

המונח "עימות ארוך ומתמשך" (LTC) נקשר בעיקר בתחרות הבין-מעצמתית בין ארה"ב לברה"מ שכונתה "המלחמה הקרה" שהסתיימה בקריסתה והתפרקותה של ברה"מ.

ברמת האסטרטגיה, "עימות ארוך ומתמשך" משמעותו – עימות אלים, רב תחומי ורב ממדי. זוהי מערכה פתוחה ומתפתחת שלא תחומה בזמן ובמקום, בין שני יריבים מדינתיים או יותר על השפעה, עוצמה ושליטה. ארוך, כלומר אין לו מועד סיום וההישגים הינם הישגים מצטברים לאורך זמן. מתמשך, משמעו שהעימות הינו דינמי ומתפתח ברצף של התהוויות, בו כל פעולה או רצף פעולות יוצרות מציאות חדשה. העימות כרוך בסכרון כלל המאמצים מרמת המדינאות והאסטרטגיה ועד האופרציה והטקטיקה להגשמת ההישגים המצטברים לאורך זמן.

ה"עימות הארוך ומתמשך" הינו מצב ביניים מערכתי בין שלום למלחמה. המערכה - דורשת ניווט עדין על מנת שלא לגלוש למלחמה מלאה, אם כי צריך להיות ערוכים למצב זה בכל נקודת זמן.

במערכה יש לפעול על מנת לגבות מחירים מתמשכים מהיריב. במהלך העימות ניתן להגיע לחילופי מהלומות, קרבות או מבצעים צבאיים מוגבלים מתוך יוזמה או תגובה. ישנה חשיבות שבסכום המצטבר, שחיקתו של היריב, והמחירים הכוללים שישלם יהיו משמעותית גבוהים יותר, וכך לאורך זמן יאבד את רצון הלחימה שלו, יוחלש ויורתע.

על מנת להצליח לנצח בסוג זה של מערכה יש לאתר ונצל את נקודות התורפה של האויב וליצור יתרונות א-סימטריים. ליריב יש יעדים משלו שהוא חותר להשיגם תוך ניצול הרעיונות והיתרונות שלו במערכה ופעולה נגד נקודות התורפה של יריביו.

האל ברנדס (Brands), במאמרו – "האמנות האבודה של תחרות ארוכת טווח" ציין כי אסטרטגיה אפקטיבית מחייבת מאמץ אינטלקטואלי. לטענתו, אם ארה"ב רוצה לפתח תיאוריה של ניצחון היא חייבת בראש ובראשונה לברר מה היא מבקשת להשיג ואיך.⁽¹⁾

ברנדס הגדיר 12 עקרונות ליישום תפיסת "העימות הארוך והמתמשך" הרלוונטיות, גם בהקשר של ניהול המערכה האזורית מול איראן:

- החזק בתפיסת ניצחון
- נצל ומנף את היתרונות הא-סימטריים שלך למול היריב
- היה בצד הנכון של עקומת המחירים
- אמץ את האידיאולוגיה התחרותית
- התחרה באופן מקיף וכולל
- פעל בצורה מולטילטיראלית ותנצח בילטראלית (פעל בכל המימדים)
- נצל את הזמן ברמה האסטרטגית
- הכר את עצמך ואויביך לעומק
- מסד יכולת שתאפשר לך להתבונן ולתכנן קדימה ואחורה
- הבן ש"עימות ארוך ומתמשך" היא פעולה מערכתית
- הערך למאמץ ארוך טווח ולזמן ממושך
- זכור שתחרות ועימות אינן מילים נרדפות

המערכה במזה"ת והתחרות הבין-מעצמתית

את העימות בין הצירים במזה"ת יש לראות ולהגדיר כ"עימות ארוך ומתמשך". המערכה בין המחנות במזה"ת ובין המעצמות העולמיות על השפעה ושליטה קשורות ומשפיעות זה על זה. היום יותר מתמיד המחנה הפרו-אמריקאי במזה"ת בשיתוף ארה"ב, צריך לגבש אסטרטגיה מקיפה משותפת וארוכת טווח על מנת להתמודד עם השינויים הגיאוגרפיים-פוליטיים והאזוריים.

סין ורוסיה מתחרות עם ארה"ב על העוצמה וההשפעה העולמית במספר חזיתות וממדים. בתוך כך המזה"ת נכנס לעידן מסוכן חדש במערכה אזורית מתמשכת בין מחנות יריבים שמעצבת, ותעצב את דמותו ועתידו של המזה"ת שנים ארוכות קדימה. על ארה"ב לראות במאבק האזורי במזרח התיכון כחלק ממערכה על דומיננטיות עולמית, בתחרות הבין-מעצמתית הכוללת.

במסגרת זאת, ארה"ב הינה אויבתה של איראן הרואה בה את "השטן הגדול". איראן מתכננת להשתלט על המזרח התיכון והשותף המעצמתי שאליו היא מבקשת לחבור במסגרת ברית אסטרטגית זאת הינה סין. איתות לחיזוק השותפות האסטרטגית ניתן במרץ 2021 כאשר סין ואיראן חתמו על הסכם לשיתוף פעולה כלכלי ובטחוני. ההסכם כולל השקעות ניכרות של סין באיראן בתמורה לאספקת נפט החיוני לכלכלת סין למשך 25 שנה. איראן רואה בסין משקל נגד מעצמתי חשוב מול ארה"ב ומחבר ביניהן האינטרס המשותף להחליש אותה ברמה העולמית וברמה האזורית. בתחום הצבאי שיתוף הפעולה בין סין לאיראן גובר וכולל העברת טכנולוגיות צבאיות חדישות, ורכש אמל"ח סיני מתקדם⁽²⁾. הצי של איראן מקיים תרגילים ותמרונים משותפים עם הציים של סין ורוסיה תחת הכותרת "חגורת הביטחון הימית".

מטרות המערכה -

"עימות ארוך ומתמשך" בין הצירים היריבים במזה"ת

הגדרת הניצחון במערכה מסוג ה"עימות ארוך ומתמשך" הינה: בידוד והחלשה מתמשכת של היריב עד לכניעתו. הכניעה משמעותה אילוצו של היריב לשנות את דפוסי הפעולה שלו, לקבל את תנאיו של יריבו ואיבוד המוטיבציה שלו להמשיך להילחם לאור המחיר הגבוה שהמערכה גובה ממנו.

הגדרת המטרה הראויה של המערכה האזורית מול איראן: החלשה מתמשכת של איראן ושותפותיה, הרעתה ושילית יכולתה לבצע שימוש בכוחותיה ומשאביה לערעור היציבות האזורית. יעדי המערכה ביחס לאיראן:

- בלימת התפשטותה למדינות האזור ואילוצה להתכנס חזרה לגבולותיה.

- החלשת כוחה האזורי מבחינה תרבותית, כלכלית וצבאית.

- הכפפתה להחלטות הקהילה הבין-לאומית.

עד כה תפיסת "ההתנגדות הפעילה" שירתה את איראן, הביאה לה הישגים והיא לא שילמה מחיר יקר ביחס להישגיה. שינוי תפיסתי הינו כורח, ויש לאמץ אסטרטגיה חדשה על מנת לבלום את ההשפעה האיראנית. במרכז של אסטרטגיה זו צריכה לעמוד נחישות אזורית פעילה בתמיכת גיבוי ארצות הברית ומדינות נוספות בקהילה הבין-לאומית לבלימת ההתפשטות של איראן למדינות האזור, ריסונה ובידודה.

לכל המטילים ספק ביכולת לעמוד ביעד זה, ראוי להזכיר כי במסגרת "המלחמה הקרה" הושג יעד אף יותר מרחיק לכת מול מעצמה עולמית – קריסת ברה"מ ושינוי השיטה הפוליטית ברוסיה. אף אחד לא ידע לנבא מראש מתי ואיך תקרוס ברה"מ. ככל שיוצב יעד מרחיק לכת יותר ותהיה נכונות אמיתית להקריב ולפעול להשגתו, כך יגברו הסיכויים להשגת יעדי המערכה.

הגישה המסוכנת הינה הגישה שכונתה בתקופת המלחמה הקרה "דטאנט". משמעותה של גישה זו הינה הכרה "בזכויותיה האזוריות של איראן", השלמה עם פעולותיה ודו-קיום איתה. גישה זו תוביל בהכרח לתבוסת המחנה האנטי-איראני והמערב במזרח התיכון, ותפתח את הדלת למימוש חזונו האזורי והגלובאלי של המשטר הרדיקאלי-איסלאמי האיראני.

הערות:

1. Hal Brands, "The Lost Art of Long-Term Competition," *Washington Quarterly* (Winter 2019): 32.
2. אסף אוריון, יחסי סין-איראן – שותפות אסטרטגית בע"מ, INSS, 29, מארס 2021.

6

שבעת העקרונות - איך לנצח את איראן באזור

כללי

בפרק זה יוצגו דרכי פעולה שאימוצן הכולל יוביל להחלשתה של איראן באזור וימנעו ממנה לממש את מטרתה ולהגיע למעמד של מעצמה אזורית וגלובלית.

בעת הזו, כבר ישנו מומנטום חיובי אזורי והבנה גוברת בקרב מדינות המזרח התיכון כי היעד של "החלשת איראן ושליטת יכולותיה האזוריות" הינו יעד חיוני. לאור מרכזיותו ודחיפותו של יעד זה, ראוי שלעת עתה ידחקו הצידה אינטרסים אחרים של המדינות המאוימות. יש למנף את ההתפתחויות האזוריות החיוביות, על מנת שכולן תתלכדנה מול מטרת העל המשותפת, המייצגת את האיום המשמעותי ביותר על ביטחונן הלאומי של מדינות האזור.

לתפקידה ומנהיגותה של ארצות הברית יש מקום חיוני ומרכזי במערכה. על ארצות הברית להקרין את עוצמתה, לחזק את הרתעתה ולהיות הגורם שנותן חסות להתארגנות מול האויב המשותף. שותפותיה של ארצות הברית במזרח התיכון זקוקות לגיבוי האמריקאי ולהשפעתה על מנת לממש באפקטיביות את דרכי הפעולה למימוש היעד.

הציר הפרו איראני-רדיקאלי איננו הומוגני כפי שלעיתים ניתן לחשוב. בין ובתוך שותפותיה של איראן ישנם אינטרסים מנוגדים, חילוקי דעות, חוסר שליטה ומאבקי כוח פנימיים ואידיאולוגיים הן באיראן והן בקרב הקבוצות השיעיות במזרח התיכון. את אלה ניתן למנף ולנצל על מנת להחליש את הציר הרדיקאלי ולפוררו.

בראי התפיסה המערכתית של "עימות ארוך ומתמשך", גם מגמות ארוכות טווח של גורמים משפיעים, כמו ילודה, דמוגרפיה, כלכלה ואקלים לא משחקים לטובת איראן החותרת להגמוניה אזורית המבוססת על עוצמה וחסון לאומי.

דרכי הפעולה שיפורטו בעבודה זו מוצגות כמכלול.

ל"הסכמי אברהם" ולהחלטת ארצות הברית להכפיף את ישראל תחת פיקוד USCENTCOM ישנו תפקיד חשוב באסטרטגיה האזורית. לאור ההתקרבות שחלה בין גוש המדינות האנטי-איראניות חלק מדרכי הפעולה והעקרונות כבר בתהליכי שיח ושכירת מחסומים. אולם נדרש להאיץ את מימושם ולאמץ צעדים מערכתיים נוספים שיוצגו. גם אם לא כלל ההצעות יאומצו במלואם ישנה חשיבות גדולה לעצם בחינתם, ולהתארגנות המשותפת של הציר הערבי-ישראלי-אמריקאי, וקיום ופיתוח שיתופי פעולה רב תחומיים.

עקרונות המערכה:

על מנת לממש את היעד מוצע לאמץ כקווים מנחים את דרכי הפעולה הבאות:

- 1. לאמץ את "הגישה המערכתית", ואת תפיסת "העימות הארוך והמתמשך", ולפעול כקואליציה** – להתארגן אזורית, לבנות ולחזק בריתות נגד הציר האיראני ולאמץ אסטרטגית פעולה מסונכרת, כוללת וארוכת טווח. הכרה והגדרה של השחקנים הרלוונטיים כי המערכה נגד איראן ו"שלוחיה" הינה "עימות אזורי ארוך ומתמשך" ולסמן את גבולותיה, המחנות והשחקנים המעורבים בה.
- 2. פגיעה רב תחומית בארגון משה"מ** – מכיוון שארגון זה הינו "מרכז הכובד" של המשטר, החלשת יכולותיו של ארגון משה"מ תחליש את איראן במזרח התיכון. יש לפגוע ביכולות הארגון באופן רב תחומי ורב ממדי הן באיראן גופא והן בזירה.
- 3. לאמץ את תפיסת "הגמול המרתיע הישיר והגמיש"** – לשלול מאיראן את היכולת לפעול בשיטת ה"גישה העקיפה", להסיר את העמימות ואת יכולת ההכחשה מפעולותיה המערערות של איראן באזור, ולחזק את ההרתעה נגדה באמצעות פעולה ישירה מולה. קרי פגיעה במדינה ריבונית החברה בברית באמצעות אחד משלוחיה של איראן תאפשר פגיעה ישירה באיראן גופא.

4. "בידול אסטרטגי" – של ה"שלוחים" האזוריים האיראניים, כיתור, בידוד, פגיעה, החלשה, תקיעת טריז בין טהראן לשלוחיה, והצעת עסקאות להפסקת פעילות השלוחים במדינת היעד.
5. הפעלת לחץ מקיף על המשטר האיראני – הפעלת לחץ מקיף להחלשת המשטר כתגובה על פעולות הטרוראותן הוא מקדם באזור, וזאת כחלק מהמערכה האזורית ובמנותק מהמו"מ וההסכמות המתגבשות על פרויקט הגרעין.
6. הרחבת מערכת "המערכה בין המלחמות" למערכה אזורית – לאמץ את המודל והניסיון הישראלי להרחבת המב"ם לכדי תפיסה אזורית שמטרתה להחליש את איראן, משה"מ ויכולותיה האזוריות בפעולות ב"חתימה נמוכה" מתחת לסף המלחמה, ושמירת "מרחב ההכחשה".
7. להוביל מערכה אידיאולוגית-תרבותית באזור – חלק מרכזי במערכה הינה מערכה על "הלבבות" של העדות, השבטים והאוכלוסיות וזאת בעיקר בקרב העדה השיעית.

פירוט העקרונות המערכתיים ודרכי הפעולה:

1. סימון גבולות המערכת והשחקנים, אימוץ "הגישה המערכתית", "העימות הארוך והמתמשך" ופעולה כקואליציה:

המערכה הינה מערכה אזורית המתנהלת בכל רחבי המזרח התיכון. מצד אחד מצוי הציר האיראני ושלוחיו האזוריים. חוד החנית של הציר והמוביל המערכתי הינו ארגון משה"מ. לצידם, מדינת סוריה בהנהגת בשאר אל אסד העלווי, ארגון חיזבאללה בלבנון, המיליציות השיעיות-רדיקאליות בעיראק (PMF), החות'ים בתימן, הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני ברצועת עזה, ארגוני מחתרת ומיליציות שיעיות נוספות. החמאס מהווה ארגון פרוקסי למחצה ומקבל סיוע צבאי ותמיכה פוליטית מ"משה"מ.

מנגד הברית האזורית בין ארצות הברית, ישראל, מדינות המפרץ (ערב הסעודית, איחוד האמירויות, בחריין, כווית), מצרים וירדן - להלן "מדינות הברית". מדינות נוספות שניתן להגדירן ברמות משתנות כחלק מהמחנה של "מדינות הברית" – האנטי איראני ובכלל כך קטר, עומאן, סודאן ומרוקו. האיום האיראני האזורי, הינו האיום המרכזי על ביטחונן הלאומי של המדינות הללו והינו הדבק שמאחד את המחנה ליחידה אחת בעלת אינטרס על משותף. במסגרת הגדרת המחנות במזרח התיכון יש לבחון בזהירות את תפקידה ומעמדה של תורכיה לאור השאיפות והאינטרסים האזוריים שלה, חלקן מנוגדים לאינטרסים של שחקניות מרכזיות אחרות בברית.

"הצבא האזורי" שמולו מנהלים את המערכה הינו ארגון משה"מ ו"הצבא האזורי" שבנה לצורך מימוש יעדיו האסטרטגיים באזור.

במסגרת המערכה האזורית ישנם מאבקים עיצוביים פנימיים בתוך המדינות ומרחבי לחימה אזוריים פעילים. מאחורי כולם עומדת ידם המכוונת של איראן באמצעות משה"מ המכוונים את הכוחות "השלוחים" לערעור היציבות והסדר האזורי.

א. פירוט אזורי העימות והלחימה העיקריים במזרח התיכון –

- סוריה – לחימה שמנהלת ישראל נגד ההתבססות של המיליציות האיראניות וחיזבאללה בסוריה, ובכלל כך המערכה של ישראל נגד הברחות אמל"ח מתקדם מאיראן לסוריה וללבנון. בסוריה ממשיכה מלחמת האזרחים ומתקיימת לחימה בין ארגוני אופוזיציה מורדים סוניים למשטר הסורי. המדינה מפוצלת לאזורי שליטה בין כוחות יריבים מקומיים, אזוריים ומעצמתיים.
- לבנון – לבנון הינה מדינה כושלת, המצויה במשבר עמוק וחוסר יציבות. מתקיים בה מאבק פנימי בין העדות על זהותה של המדינה בין ארגון חיזבאללה הלבנוני-שיעי, שהינו הגוף החזק במדינה ונתמך ידי איראן לבין מחנה ה-14 במרץ, האנטי-איראני, הנתמך על ידי מרבית המדינות הערביות, ארה"ב, צרפת ומדינות נוספות. קיים חשש גדול כי המציאות הסבוכה במדינה תדרדר למלחמת אזרחים נוספת. לבנון הינה זירת מאבק בין ישראל לארגון חיזבאללה אשר ממשיך בהתעצמות ובניין כוח למערכה מול ישראל. לאור זאת, קיימת סכנה להסלמה ומלחמה נוספת בין ישראל לארגון שתדרדר למלחמה אזורית כוללת.
- תימן – מתקיימת לחימה של קואליציה של מדינות ערביות נגד ארגון החות'ים בתימן במסגרת מלחמת האזרחים במדינה. המערכה התפתחה למלחמה אזורית בין הקואליציה בהובלת סעודיה לבין החות'ים הנתמכים על ידי משה"מ. החות'ים ויחידות אש איראניות מבצעים תקיפות באש נגד מטרות ותשתיות אסטרטגיות של סעודיה ואיחוד האמירויות.

• עיראק - המאבק על השליטה בעיראק בין הציר הפרו-איראני באמצעות המיליציות השיעיות הפרו-איראניות לציר השואף לעיראק עצמאית, פרו-ערבי ו/או מערבי. איראן הציבה לעצמה יעד אסטרטגי לגרום לנסיגת צבא ארה"ב מעיראק ופועלת לממש יעד זה באמצעות לחץ עממי ופעולות טרור בסיוע המיליציות המקומיות.

• בחריין - איראן פועלת לערעור היציבות הפנימית בבחריין באמצעות טרור, חתרנות וניסיונות הפיכה נגד בית המלוכה (בית ח'ליפה).

• אפגניסטאן - איראן דואגת לטפח ולשמר קשרים עם העדה השיעית באפגניסטאן כמקור לתמיכה וגיוס פעילים למיליציות השיעיות האזוריות. איראן תמכה בארגון הטליבאן במלחמה שניהל נגד הנוכחות האמריקאית בארצם. עם ההפיכה ותפיסת השלטון על ידי ארגון הטליבאן באפגניסטאן, צריך יהיה לעקוב אחר אופי היחסים בין המשטר האיראני - שיעי לבין המשטר הסוני-קיצוני אפגאני.

• רצועת עזה - ברצועת עזה שולט ארגון הטרור חמאס. הזרוע הצבאית של החמאס והגא"פ מקבלים סיוע ממש"מ. בגזרה זו מתקיימים עימותים רצופים לאורך הגבול, בין ארגוני הטרור הפלסטינים לבין ישראל אשר מתפתחים מדי תקופה לכלל מבצע רחב.

לצד המאבק בין הציר האיראני לציר "מדינות הברית המזרח תיכוני" מתקיים עוד מאבק אזורי חשוב – המערכה נגד ארגוני הטרור הסונים קיצוניים – אל-קאעידה ודאע"ש המהווים אויב משותף לשני הצירים. המאבק נגד ארגוני הטרור הסונים היה מרכזי עד שנת 2019, עת חוסל מנהיג דאע"ש אבו בכר אל בגדאדי, בפעולה של צבא ארצות הברית והכרעת הארגון בסוריה ועיראק. אולם ארגוני הטרור הקיצוניים ממשיכים להיות פעילים ומסוכנים ליציבות האזורית, בעיקר בסוריה ועיראק אולם גם בתימן ובמדינות אפריקה. כך שלצד המערכה האזורית הנחושה נגד איראן והציר השיעי- רדיקאלי יש להמשיך לבצע אחריהם מעקב, איסוף מודיעין והמשך לחימה עיקשת על מנת שלא יחזקו את כוחם. בהקשר זה הפעולה האמריקאית לחיסולו של מנהיג דאע"ש איברהים אל-קורישי (מחליפו של אבו בכר אל בגדאדי) ב-3 לפברואר 2022 הינה פעולה חשובה המוכיחה את נחישותם ומחויבותם של ארה"ב ובנות בריתה להמשך לחימה מול ארגוני הטרור הקיצוניים במזרח התיכון באשר הם.

ב. אימוץ עקרונות התפיסה "המערכתית" וגישה "המערכה המתמשכת" –

"התפיסה המערכתית" ותפיסת "העימות הארוך ומתמשך" משולבות זו בזו – איראן פועלת להשגת הגמוניה אזורית באופן מבוזר אולם תחת תפיסת על אחת. במסגרת התפיסה המערכתית יש לראות בכל מערכת משנה המתנהלת באזור כחלק משפיע ורכיב במערכה הכוללת על השליטה במזרח התיכון. לכן יש לסנכרן את כלל המערכות לכדי מערכת על אחת המונהגת, ומבוקרת באופן ריכוזי תוך מתן גמישות פעולה מכסימאלית לשחקני המשנה המערכתיים.

המערכה הינה מערכה מבוזרת הן בגיאוגרפיה והן בממדי הפעולה הרבים הפועלים בה. אין מרכז כובד אחד שאם נכה בו באופן רגעי ועוצמתי תוכרע המערכה. ולכן יש לתפוס את המערכה כ"עימות ארוך ומתמשך" שהניצחון בה יושג כתוצאה מפעולה עקבית מתוכננת, סבלנית, נחושה ורב תחומית. משל טפטוף המים הקודחים בסלע עד לסדיקתו.

העימות הינו ארוך, קרי אינו תחום בזמן. העימות הינו מתמשך כלומר בתוך העימות ישנם התפתחויות והתהוויות המושפעות מאירועים בזירה הגיאוגרפית-פוליטית עולמית ומהאירועים במערכה במזרח התיכון.

ג. התארגנות אזורית תחת מפקדה משותפת – "ברית ההגנה מדינות המזרח התיכון" –

(Middle East Defense Alliance) M.E.S.D.A:

העקרון החשוב הינו למצוא את הדרך הנכונה לפעול ביחד תחת מטרה משותפת. על מנת להשיג את התיאום המערכתי האופטימאלי והשת"פ ברמה האסטרטגית, האופרטיבית והטקטית נדרשת פעולה בברית - כ"קואליציה אזורית". יתואר בהמשך המודל האידיאלי לפעולה המשותפת אולם החשיבות הינה בעצם ההסכמה המשותפת על מימוש העקרון ואזי למצוא את הדרך המותאמת למימוש. כמובן שניתן לאמץ את המודל המתפתח – להתחיל במודל ראשוני ועם הזמן לשפרו ולחזקו.

במסגרת התפיסה נדרש משותפיה לקיים תהליך תכנון ופעולה מערכתית כוללת וארוכת טווח. על התכנון להיות "תכנון נושם" ולאפשר גמישות מכסימאלית, תוך התאמה מתמדת לאירועים בזירה האזורית והבין-לאומית.

על הקואליציה המשותפת לכלול בתוכה את ארה"ב, ציר המדינות הערביות הפרו-מערביות, ישראל ושת"פ עם מדינות האיחוד האירופי בדגש על בריטניה וצרפת.

מומלץ כי חברות הקואליציה ייסדו מפקדה משותפת של כלל השחקנים במערכה - "ברית ההגנה של מדינות המזרח התיכון" – או בקיצור MESDA.

הברית הינה ברית למטרות הגנה. תפקידה של הברית להיות מסגרת לחיזוק ההגנה, לשמירת בטחון ויציבות אזורית. במידה ולא תתאפשר הקמת ברית הגנה רשמית, אזי בשלב ראשון יש לפעול לחיזוק שיתוף פעולה אזורי ובריתות נושאות.

להתארגנות הקואליציונית – MESDA, כבר יש בסיס התחלתי שאותו ניתן לפתח כבסיס למערכת קואליציונית אזורית דרך שני ארגונים קיימים שעליהם ניתן לבסס מרכיבים מהברית:

1. "פורום מזרח הים התיכון: (East med) – ארגון בין-לאומי שנוסד ב-2019 שחברות בו מספר מדינות ששוכנות לחופי הים התיכון ביניהם מצרים, ירדן, קפריסין, צרפת, יוון, איטליה, ישראל והרשות הפלסטינית ויש בו את האיחוד האירופי וארה"ב מעמד של משקיפים.

2. "מועצת הים האדום" (Red Sea Council) – מועצת הים האדום שיזמה סעודיה בשיתוף עם עוד 7 מדינות ששוכנות לחופי הים האדום ומפרץ עדן שמטרתה לשפר את הבטחון האזורי.

מוצע שתהיה "מועצה עליונה להכוונת יעדי המערכה ולהגדרת מדיניות" – מועצה זו צריכה לכלול נציגים בכירים של הדרג המדיני במדינות החברות בברית, ברמה של ראשי המועצה לביטחון לאומי או שרי החוץ של חברות הברית. המועצה העליונה תגדיר את היעדים קצרי הטווח וארוכי הטווח תוך התחשבות באינטרסים של כלל השותפות האזוריות. המועצה תפעיל את כלל הגופים המדינתיים לכלל פעולה מערכתית מתואמת, רב תחומית ובין-לאומית. על מנת לקדם את היעדים האסטרטגיים נדרש להפעיל את כלל מנופי ההשפעה ברמה הגלובאלית.

מתחת ל"מועצה העליונה" – תוקם מפקדה אופרטיבית שתנהל את המערכות בפועל תחת המדיניות המוגדרת. דוגמה טבעית לגוף שיעמוד בראש המפקדה הינה מפקדת פיקוד המרכז האמריקאי - USCENTCOM שזוהי גזרת אחריותה. על המפקדה להכין תוכנית פעולה כוללת, ולחלק משימות וגזרות בין המדינות השותפות. לחילופין במידה וארצות הברית או חלק מהמדינות לא תרצינה משיקוליהן ליטול כחלק בברית אזורית רשמית יומלץ כי מדינות האזור יתארגנו באופן עצמאי לתיאום מערכתי משותף על מנת להגן על האינטרסים שלהם ולהתגונן מהתוקפנות האיראנית.

תפקידה המרכזיים של המפקדה:

א. הגדרת תפיסת הפעלה משותפת להשגת יעדי המערכה - תפיסת הניצחון מול איראן ו"שלוחיה" האזוריים.

ב. תכנון מערכתי כולל, ארוך טווח וחלוקת משימות וגזרות

ג. ריכוז, פענוח, היתוך והפצת מודיעין משותף.

ד. סיכול פעולות טרור אזוריות.

ה. פריסת רשת הגנה אזורית - מערכת התרעה והגנה אזורית מפני איומים אוויריים - רקטות טילים וכטב"מים.

ו. מערכה משותפת בסביבה הרשתית (סב"ר) - דגש על הגנה משותפת, אך גם הכנת יכולות התקפיות נגד מערכות שלטוניות, כלכליות וצבאיות של איראן והשלוחים.

ז. תכנון וריכוז מערכה חשאית להחלשת יכולותיה האזוריות של איראן הכוללת בין היתר - פגיעה בהתעצמות וייצור אמל"ח, שיבוש הברחות אמל"ח, יצירת תחושת נרדפות ופגיעה בהנהגת משה"מ ובפעילי טרור מרכזיים החברים בציר הרדיקאלי.

ח. לחימה במרחב האלקטרו-מגנטי.

ט. תיאום וסיוע לפעולות "תגובה מרתיעה" נגד פעולותיה האלימות של איראן ושלוחיה.

י. הכנת תוכניות פעולה התקפיות יזומות לפגיעה ולהחלשת "השלוחים" והמיליציות האזוריות בפיקוד איראני.

יא. יישום "מערכה רכה" - הובלת פעולות הסברה, תמיכה ותודעה בקרב האוכלוסיות המגוונות ברחבי המזרח התיכון.

יב. אימונים משותפים, מודלים, תרחישים ומשחקי מלחמה.

כאמור יש לחלק גזרות אחריות ולהכין תוכנית עבודה וחלוקת משימות. לכל תחום יוגדר אופרטור מערכתי.

לדוגמה לבנון:

אופרטור צבאי = ישראל, אופרטור כלכלי = מדינות המפרץ/סעודיה, אופרטור של המערכה הדיפלומטית = ארה"ב בשותפות עם צרפת.

2. פגיעה רב-תחומית בארגון משה"מ כמרכז הכובד השלטוני תוביל לצמצום יכולותיו, ולהחלשתה האזורית של איראן:

ארגון משה"מ הינו המשענת הפנימית השלטונית והאופרטור של שאיפות ההגמוניה האזורית. משה"מ הינו הארגון החזק ובעל העוצמה הרבה ביותר באיראן מבחינה צבאית- כלכלית ופוליטית.

יש לפעול להחלישו בכלל הממדים ולהגביר את הלחץ הרב-תחומי עליו במספר היבטים:

א. הכרזה על הארגון כארגון טרור, על ידי מדינות רבות ככל הניתן, כפי שעשתה ארה"ב באפריל 2019.

ב. מערכה כלכלית אפקטיבית - "ייבוש" מקורותיו הכלכליים יקשה על הארגון לממן את פעולותיו ולתמוך בשותפיו האזוריים. משה"מ הינו גוף כלכלי השולט על חלק ניכר מכלכלת איראן. כארגון המוכרז כ"ארגון טרור" יש להעמיק את הפגיעה בו ולהטיל סנקציות כלכליות על הארגון והגופים העסקיים הקשורים אליו. בכלל כך, סימון החברות האיראניות במגזר הפרטי והביטחוני שבבעלות הארגון או שעובדות איתו באופן עקיף והחרמתן. ניתור הפעילות הבנקאית העולמית של משה"מ, חסימת חשבונות והחרמת כספים. מכיוון שהארגון שולט על חלק ניכר מכלכלת איראן חרם מקיף עליו יפגע בכלכלה האיראנית ויגרום לחברות איראניות ובינלאומיות להימנע או לפחות לצמצם שיתוף פעולה עימו.

ג. ניתוק צירי ההספקה של הארגון למיליציות ולשלוחים - בכלל כך צירי ההספקה ביבשה, אוויר וים. כל העברת משאבים, אמל"ח וכוחות לגזרות פעולה מחוץ לאיראן תשובש ותחסם.

ד. פגיעה בהנהגת הארגון, במפקדים ופעילים מרכזיים שעומדים מאחורי תכנון וביצוע פעולות טרור אזוריות - צווי מעצר בינלאומיים, דיזיגנציות אישיות, "סיכול מונע" על בסיס מידע מודיעיני (מודל סלימאני).

ה. פגיעה במרכז הכובד של משה"מ - על מנת להרחיב את חופש הפעולה של מדינות הקואליציה. צמצום יכולות באמצעות מערכה חשאית או בפעולה תגובתית במערכי האש האסטרטגיים - מפעלי הייצור, בסיסי הטילים הבליסטיים והכטב"מים של איראן ו"בסיסה הקדמיים". הכנת תוכנית פעולה לפגיעה במערכי ההגנה האווירית של איראן.

3. אימוץ תפיסת "הגמול המרתיע הישיר הגמיש" (לפגוע "בגוף החתול ולא רק בכפותיו") שלילת היכולת והרתעת איראן מפעולה בשיטת ה"גישה העקיפה": איראן רגישה וחוששת ממצב בו תותקף על אדמתה באופן ישיר. היא פועלת כל העת לחזק את ההרתעה וההגנה על גבולותיה היבשתיים, האוויריים והימיים ועל הנכסים האסטרטגיים שלה. מנגד, איראן מבצעת את פעולותיה ההתקפיות כנגד מדינות האזור ואף נגד כוחותיה של ארצות הברית המוצבים במזרח התיכון, תוך שימוש ב"שלוחים" והפעלת מרכיבים ב"צבא האזורי" בפעולות "מנגד". יכולות האש שטיפחה ושיטות הפעולה מאפשרים לה לשמור על "מרחב הכחשה", ומקנים להנהגתה תחושה של חסינות. את התחושה הזו יש לסדוק. על מנת לשנות את מאזן

ההרתעה על איראן לשלם מחיר על פעולותיה השליליות-התקפיות. אסור לאפשר לאיראן לאחוז ב"מקל משני קצותיו".

אימוץ אסטרטגיית ה"גמול המרתיע הישיר הגמיש" משמעו כי פגיעה במדינה ריבונית החברה "בקואליציה", באמצעות כוחות איראניים או באמצעות "שלוחיה" תאפשר פעולת תגמול ישירה כנגד איראן. פעולת התגמול יכולה להיות במרחב "האזור האפור" - פעולות חשאיות ללא "טביעת אצבע", אולם ההקשר הנסיבתי ברור למי שצריך.

תקיפת איראן על אדמתה, כפעולת גמול, עשויה להביך את המשטר ולעורר עליו ביקורת מבית. סדיקת תחושת החסינות וערעור הבטחון ביכולתה להשתמש ביכולותיה האזורית תתבצע בין היתר ביכולת להקיף את איראן ב"טבעת אש" נגדית.

הפעולה הגמישה תביא לידי ביטוי צורות שונות של הפעלת כוח מתוך "ארגז כלים" רחב ובמקום הפעולה. חלק מהתגובות יפנו כלפי ה"כוחות השלוחים" קרי פגיעה פיזית בכוחותיו ו/או בתשתיותיו של ה"צבא האזורי". במקרים אחרים התגובה תופנה כלפי איראן גופא, בעיקר כלפי מטרות צבאיות הקשורות למשה"מ. כך למשל אם יותקף נמל ימי בישראל על ידי חיזבאללה, מטרה ראויה מקבילה יהיה הנמל הימי האיראני בבנדר עבאס; אם יותקפו מתקני אנרגיה בסעודיה על ידי החות'ים, מטרה ראויה מקבילה יהיו מתקני אנרגיה באיראן; אם יותקף שדה תעופה באיחוד האמירויות, מטרה ראויה מקבילה תהיה שיגור טיל בליסטי לעבר שדה התעופה הבין-לאומי בטהראן (באופן ספציפי מטרות בחלק הצבאי שלו). במידה ובשל הפעולות שאיראן מכווניה יהיו קורבנות ניתן יהיה לשקול פעולות נגד שיגבו מחיר בנפש לכוחותיה של איראן ובעדיפות לכוח המקושר לפעולה. חשוב להדגיש כי על "הקואליציה" להקפיד הקפדה יתרה על שמירת האמנות הבינלאומיות ובכלל כך להימנע, ככל הניתן מפגיעה באזרחים. זהו עקרון חשוב המבחין בין הערכים והנורמות של הצדדים.

אסטרטגיה מוצעת זו לא נבחנה עד היום. הפוטנציאל ההרתעתי שלה גבוה, לגיטימי, ויכניס את מקבלי ההחלטות באיראן לדילמה אותנטית. אימוץ תפיסה זו דורש נחישות, התמדה והגנה חזקה. אם איראן תגיב יש להכין מראש תגובה לתגובה. לאורך זמן, אימוץ גישה זו חיוני על מנת להרתיע את איראן ושלוחיה מפעולותיהם השליליות האזוריות.

גמישות נוספת במסגרת אסטרטגיית "התגמול הישיר הגמיש" הינה שילוב של שימוש בתגמול צבאי יחד עם סנקציות כלכליות כחלק מ"ארגז הכלים". כך לדוגמה מכלית נפט שתיפגע על ידי איראן או שלוחיה תוביל להטלה מיידית של סנקציות על יצוא הנפט האיראני.

עקרון הכפוף לעקרון "התגמול הישיר הגמיש" הינו מימוש "זכות ההגנה העצמית" ושמירת חופש הפעולה המדינית - המדינה המותקפת היא המדינה האחראית לפעולת התגמול. לא נדרש ממדינות להצטרף למערכה או לבצע מהלך גמול התקפי, למען מדינה אחרת בברית. כל מדינה שומרת על חופש הפעולה המבצעי שלה. המדינות החברות בברית האזורית ישתפו פעולה בתחום ההגנה על גבולותיהם. תקבלנה גיבוי מדיני וצבאי וסיוע באמצעי לחימה ממדינות הברית האחרות. כלל התיאומים יתאפשרו באמצעות המפקדה המשותפת, למשל יכולת להשתמש במרחב האווירי, תקשורת, סב"ר, עיבוי יכולות הגנה, מודיעין למטרות ומפני איומים וכדומה.

4. "בידול אסטרטגי" של ה"שלוחים" האיראניים האזוריים - בידוד, פגיעה, החלשה, תקיעת טריז וקידום פתרונות מדיניים ("לצרוב את כפות החתול"):

ניסיונותיה של איראן להתבסס באזור ולהגיע להגמוניה באמצעות "צבא אזורי" ו"שלוחים" מייצרת נקודות תורפה רבות. את נקודות התורפה ניתן לנצל על מנת לשבש את הרציונאל המערכתי האזורי של איראן ומשה"מ.

"המודל הסודאני" - למרות השונות הדתית, מאז המהפכה האיראנית סודאן ואיראן הפכו לבעלות ברית קרובות. סודאן שוכנת במיקום אסטרטגי לחופי הים האדום. המדינות חתמו על הסכמי שת"פ כלכלי וצבאי, סודאן אפשרה לאיראן להבריח נשק ולהשתמש במתקניה הצבאיים כולל בנמליה הימיים. אולם בשנת 2016 התחולל מהפך, סודאן נטשה את הברית עם איראן, ניתקה את יחסיה הדיפלומטיים עימה ועברה להיות חלק מהברית הערבית האנטי-איראנית בראשות סעודיה. יותר מכך, סודאן העוינת את ישראל באופן מסורתי,

בתיווך הממשל האמריקאי החלה בתהליך נורמליזציה עם ישראל בדרך להצטרפות ל"הסכמי אברהם" ולמיסוד יחסים דיפלומטיים מלאים. מה הוביל למהפך הסודאני? סודאן הוגדרה במשך שנים כמדינה תומכת טרור והוטלו עליה סנקציות חריפות. הברית עם איראן לא השתלמה, והפכה לנטל ולחסרון. לאיראן השקועה בצרותיה אין את העוצמה הכלכלית לסייע לכלכלת מדינת חסות. המשטר בסודאן הבין כי על מנת להשתחרר מהבידוד הבינלאומי, עליו לשנות כיוון ולעבור צד. סודאן קיבלה בתמורה סיוע כלכלי רחב היקף ממדינות המפרץ, והוסרה מרשימת המדינות תומכות הטרור האמריקאית. המודל הסודאני ממחיש את רעיון "הבידול האסטרטגי", של מדינות וארגונים. לחץ מסיבי מתמשך, משפיע על מדיניות ויכול לשנות אסטרטגיה של מדינות. במקרה הסודאני, שיטת "המקל והגזר" ותקיעת טריז בין סודאן לאיראן פעלה היטב והובילה לתוצאה האסטרטגית המיוחלת.

על הציר האנטי-איראני בהובלת ארה"ב, מדינות המפרץ, ישראל ושותפותיהם למפות ולנתח את האינטרסים של בעלות הברית של איראן. אמנם זה מורכב, אולם ניתן לזהות סדקים אידיאולוגיים ותרבותיים, לפעול בתוכנית סדורה ובאופן מערכתי על מנת לנסות להחליש, לפגוע בלכידותה ולפורר את הקואליציה האיראנית האזורית.

לא כל המחנה הפרו-איראני מלוכד תחת אידיאולוגיה אחידה ומשותפת. בתוך המחנות עצמן יש תתי קבוצות ושבטים מקומיים בעלי אינטרסים מנוגדים. קיימת התנגדות לרצון להשליט את התרבות האיראנית-פרסית הזרה לחלקים נרחבים במזרח התיכון. בוודאי שמדובר במדינות בעלות היסטוריה ערבית עשירה וגאוה לאומית כמו סוריה ועיראק. אלו הן יורשותיהן של אימפריות קדומות. קיים מחסום השפה. בשטחים בהם מנסה איראן להשליט את ההגמוניה שלה באמצעות שלוחיה האזוריים, ישנם כוסי התנגדות, ארגוני אופוזיציה ומורדים ובכלל כך גם בסוריה ובעיראק. יתר על כן "אסטרטגיית השלוחים" ותלותם הכמעט מוחלטת באיראן הינה נטל כלכלי כבד והמאמץ החיצוני מחייב את איראן להשקעת משאבים רבים על מנת לסייע להם.

הניסיון עד כה מוכיח וכך גם בעתיד, כי בכל המרחבים בהם מנסה איראן להתבסס היא מביאה עימה אופק שלילי - נחשלות, עוני, מוות, מלחמות, ודיכוי אזרחי.

יש לייצר לחץ רב תחומי לשינוי האסטרטגיה הלאומית או הארגונית ועל חלקם יש אף להפעיל לחץ צבאי וכלכלי על מנת להחלישם ולהרתיעם. כך, נדרש לפעול בתוכנית מערכתית סדורה, על מנת "לתקוע טריז" וליצור אצל חלק משותפותיה של איראן את הדילמה לבחור בין המחנות על פי "המודל הסודאני". בין אופציית ההתנגדות, המשך מערכה, ובידוד לבין שינוי גישה – צמצום השפעתה של איראן, נייטרליות או אף הצטרפות למחנה הפרו-ערבי-מערבי. ההשתנות תכלול חבילת תמורות משמעותיות ובכלל כך תמורות מדיניות, פוליטיות וכלכליות.

במסגרת מאמץ "הבידוד" הכולל יש לפעול לניתוק היכולת של איראן לסייע לשלוחיה האזוריים. מומלץ לרכז מאמץ מקיף על שלושה מרחבים בעלי פוטנציאל ל"שינוי כיוון" ולהפעיל עליהם את תפיסת "הבידול האסטרטגי" – עיראק, סוריה והחות'ים בתימן. במסגרת זאת תוכנית הפעולה המוצעת צריכה לכלול את המהלכים הבאים:

- לזהות את מרחבי האינטרסים ואת המחנות הפנימיים והשבטיים.
- להיכנס למשא ומתן באמצעות מתווכים, שעל פי רוב יהיה חשאי, על מנת לקדם ולממש חלק מהאינטרסים האפשריים של הגופים וליצור אצלם "מאזן רווח והפסד" בבחירה בין הצירים היריבים.
- לפעול להחליש במדינות אלה את הארגונים והמפלגות הפרו-איראניות, ולחזק את הארגונים והגופים הפרו-מערביים.
- לנתק את צירי ההספקה הלוגיסטיים: הקרקעיים, האוויריים והימיים.
- לשבש התעצמות ולמנוע העברות אמל"ח מתקדם.
- לנתק את צירי העברות הכספים.
- לסייע לכוחות מקומיים להוביל התנגדות פעילה לנוכחות מיליציות איראניות בארצם.
- לפעול בצורה נמרצת במימד האידיאולוגי-תרבותי מול האוכלוסיות במדינות אלו על מנת להעביר את המסר, ולהרחיב את הסנטימנטים האזוריים האנטי-איראניים.

א. בסוריה - המדינה היחידה במזרח התיכון שהינה בעלת ברית של איראן הינה סוריה. יציבותו של המשטר הובטחה בעקבות מעורבותה של איראן והצבא השיעי שלה, שהיה בין הגורמים העיקריים להצלת שלטונו של אסד. אך גורם הכוח העיקרי בסוריה הינה רוסיה. אין חפיפה בין האינטרסים של ההגמון הרוסי בסוריה לבין ההתבססות האיראנית הצבאית, תרבותית וכלכלית. לרוסיה אינטרס לשמור על השליטה שלה בסוריה ובעת הזו משטרו של אסד הינו המכשיר המאפשר זאת. רוסיה מאפשרת לישראל לתקוף בסוריה את הכוחות האיראניים תחת מנגנון התיאום "למניעת חיכוך", על מנת להבטיח שלא ייפגעו כוחות ואינטרסים רוסיים. רוסיה אף מבליגה כשישראל תוקפת כוחות סוריים שפעלו לסייע להגנת המיליציות האיראניות בזמן התקיפות נגדם. אסד מצידו, מביע חוסר שביעות הולך וגובר מהפעלתנות וההתבססות האיראנית, מביין שהוא משלם מחירים כבדים ומאבד נכסים בשל הנוכחות של הכוחות האיראניים והתבססותם על אדמתו. לא אחת קרה שמפקדי "כוח קודס" של "גיס סוריה" ביצעו תקיפות משטח סוריה לעבר ישראל באופן עצמאי וללא תיאום עם המשטר הסורי. בתגובה, צה"ל מבצע תקיפות תגמול נרחבות כנגד תשתיות איראניות וצבא סוריה, המאבד נכסים חשובים ובכלל כך גגיעה קשה במערך ההגנה הסורי. המשטר הסורי מנסה לצמצם ולהגביל את פעילותם של הכוחות האיראניים יותר ויותר, ובכלל כך את יכולת התגובה והפעילות ההתקפית מהטריטוריה הסורית. אולם שלטונו של המשטר עדיין בסכנה ובלית ברירה, הוא ממשיך לשמר את הברית האסטרטגית עם איראן וחיזבאללה, שמבטיחות את שרידותו ומסייעות לו כלכלית וצבאית. האוכלוסייה בסוריה רב עדתית ורובה סונית. במסגרת זאת, גורמי האופוזיציה וחלק גדול מדעת הקהל עוין את איראן ואת הפרשנות הדתית שהיא מייצגת. ערעור הברית האיראנית-סורית, תוך החלשת הקשרים וניתוקה של סוריה מהציר האיראני אזורי יסמל מפלה קשה למדיניות האזורית האיראנית, תוך אובדן מרחב ההתבססות היוני והשקעות כלכליות. לפיכך נדרש לפעול בכמה מישורים ובכלל כך - לחץ ואיום על שרידותו של בשאר אל-אסד ומשטרו, העלאת המחיר שמשלמות סוריה ואיראן על ניסיונה להתבסס בסוריה, ובכלל כך תקיפת והשמדת התשתיות הצבאיות שהיא בונה, ניתוק כלל צירי האספקה הלוגיסטיים.

לאורך השנים האחרונות מומחים בתחום המדיניות והבטחון דנו בשלוש רעיונות מרכזיים תאורטיים לעתידה של סוריה – הראשון במודל הסודאני, קרי לחץ על המשטר הנוכחי הפעלת מנופים בשיטת "המקל והגזר", איום על שרידותו שיביא לשינוי המדיניות שלו ובחירת ברית אחרת. השני הינו הפלת המשטר והחלפתו בשלטון אחר והשלישי הינו פירוקה ופיצולה של סוריה לקנטונים ולאזורי השפעה על פי יחס עדתי-סוני (סוניסטאן), עלווי (עלוויסטאן), כורדי (כורדיסטאן), דרוזי (דרוזיטאן), ואזור השפעה בשליטה תורכית. כל אחת מההצעות בעלת מורכבויות ודורשת שיתוף פעולה בינלאומי ובעיקר בהסכמה ובשימור האינטרסים של רוסיה במדינה.

בשלב זה בעיקר לאור עמדתה של רוסיה, תוך ניתוח המשמעויות הגלובאליות מהמלחמה באוקראינה, הרעיון הראשון הינו הריאלי למימוש. עיקרו לחץ לשינוי מדיניות המשטר, להגבלת ההתבססות של איראן, והסגת המיליציות הפרו-איראניות מסוריה.

במקביל, נדרש לחזק גורמי אופוזיציה פנימיים שפועלים נגד גורמי הכוח האיראניים בסוריה תחת הרעיון של "מהתבססות להתבוססות". כך לדוגמה במרחב עמק הפרת במזרח סוריה יש דומיננטיות של שבטים מוסלמים סונים העוינים את הכוחות האיראניים ואת צבא סוריה. במרחב זה מנסה "כוח קודס" להתבסס באמצעות הקמת בסיסים למיליציות.

כמו כן, מומלץ להמשיך לשמר את הנוכחות האמריקאית ב"מעגל תנף", המהווה שטח מפתח בגבול עיראק-סוריה ושולט על מעבר הגבול החשוב אלבו-כמאל וציר האספקה היבשתי העיקרי ביניהן, ובכך לאפשר את המשך הפעולה נגד הברחות אמצעי לחימה בציר היבשתי.

ב. בתימן - החות'ים, בסיוע משטר האיראני, נמצאים במאבק מתמשך מול הממשל התימני וגורמי כוח אחרים במדינה כולל מול ארגון "אל-קעידה". בתמיכת משה"מ, הם מנהלים בשנים האחרונות, מלחמה מול סעודיה, איחוד האמירויות ושותפותיהם לקואליציה. החות'ים מקבלים סיוע משמעותי באמצעי לחימה מתקדמים מאיראן ומחויבים לברית עימה. אולם, קיימות נקודות תורפה בברית. מטרתם של החות'ים מוגבלת, קשורה ל"חלוקת העוגה" בסכסוך הפנימי על השליטה בתימן. החות'ים קטנים מדי, משאביהם מוגבלים ואין לה עוצמה ושאיפות אזוריות. תימן סובלת מאסון הומניטארי מהחמורים בעולם

ובכלל כך גם האוכלוסייה תחת השליטה החות'ית. המלחמה המתמשכת גבתה מחיר כבד בחיי אדם, אזרחים ולוחמים רבים מקרבם נהרגו או נפצעו בקרבות. גאוגרפית הם רחוקים ומנותקים מאיראן. בין תימן לאיראן אין גבול משותף, ולכן את תימן ניתן לבדוד בקלות יחסית. לא ניתן לסייע לחות'ים בצירים לוגיסטיים יבשתיים, והם תלויים באספקה ללחימה בצירים לוגיסטיים אוויריים וימיים. בפעולה נכונה, לאורך זמן הם יוכלו להמשיך במלחמת גרילה, אך יתקשו לנהל מערכה צבאית אפקטיבית ולקיים שלטון מסודר. בשל הריחוק משה"מ מוגבלים ביכולת לשלוט עליהם, להשליט עליהם משמעת ועל פי רוב הם מקבלים החלטות באופן עצמאי.

ישנה סבירות, שככל שהלחץ הרב-תחומי עליהם יגבר, משאביהם יהיו מוגבלים כתוצאה מהבידוד שייכפה עליהם, וכך גם יוגבל כוחם להזיק. ייתכן כי במידה ותוצג להם עסקה פוליטית משתלמת, שתוביל גם לסיומה של מלחמת האזרחים הקשה בתימן, המנהיגים החות'ים יקבלו אותה. השבטים השונים המרכיבים את התנועה החות'ית אינם מחויבים כמקשה אחת לאינטרסים ולאדיאולוגיה האיראנית. יש להם אינטרסים מקומיים חיוניים בזירה הפנימית וכלפי האוכלוסייה אותה הם מייצגים. קידום עסקה בין-לאומית ואזורית לסיום מלחמת האזרחים בין הצפון לדרום, פיצולה של תימן לשתי מדינות וחלוקת העוצמה במדינה השסועה מחדש. בתוך כך, מתן אוטונומיה לחות'ים או בחינת קידום רעיונות הפדרציה ושילובם של החות'ים בהסדרה. החות'ים שולטים במילא בחלקים נרחבים מתימן. סביר כי לא יהיה ניתן להגיע לסיום הלחימה והסכם שלום במדינה ללא פתרון משותף עימם.

הוצאת תימן ממעגל הלחימה האזורי תחליש את איראן, תצמצם את השפעתה האזורית ותשלוול ממנה מרחב פעולה אסטרטגי. מנגד מדינות המפרץ יוכלו לרכז את מאמציהם ומשאביהם בזירות העימות האחרות מולה.

במקביל למשא ומתן, ועד שישתפו פעולה, יש לרכז מאמץ צבאי רחב של מדינות המפרץ בגיבוי אמריקאי, תוך הגברת הלחץ הצבאי על המיליציה החות'ית. בכלל כך חשיבות לפגיעה במפקדי מפקדת "גיס תימן" האיראניים, לאיתור והשמדת מלאי הטילים הבליסטיים והכטב"מים ומעגל הערך לייצורם והפעלתם המבצעית.

נדרש לפעול לשיפור היכולת המקצועית להשגת מודיעין למטרות וסגירת מעגל אש לתקיפה מדויקת וצמצום פגיעה באוכלוסייה אזרחית. על הקואליציה בהובלת פיקוד סנטקו"ם להיות במוכנות צבאית להסרת סגר אפשרי על מיצרי באב אל-מנדב ואיום על חופש השיט באזור.

מאמצים נדרשים נוספים בתימן – מאמץ בינלאומי לסיוע הומניטארי לאוכלוסייה בתימן – מזון, מים לשתייה, רפואה. המשך סיכול מונע של פעילי ומנהיגי ארגון אל-קעידה בתימן. בנוסף, עד להסדרה כלשהיא נדרש להחזיר את הארגון החות'י לרשימת ארגוני הטרור ע"י ארצות הברית.

עם כניסתו של הממשל האמריקאי החדש לתפקיד בשנת 2021, הוא ביטל את ההחלטה שהגדירה את המורדים החות'ים כארגון טרור. על פי הסברי הממשל ההחלטה נבעה בין היתר בשל המצב ההומניטארי הקשה והרעב בתימן. המראות מתימן אמנם קשים ומעוררי רחמים אולם החלטה זו נתקבלה ללא תמורה מדינית מהחות'ים. בפועל לא רק שההחלטה לא פתרה את המצוקה ההומניטארית במדינה השסועה, היא גם לא קידמה במאומה את הפסקת האש בין הצדדים הלוחמים. בשטח המורדים החות'ים רק הסלימו את התקפותיהם, תוך שימוש בירי טילים בליסטיים ומל"טים מתאבדים לעבר יעדים כלכליים, שלטוניים ומטרות אזרחיות בסעודיה ואיחוד האמירויות. פעולות וויתורים ללא משא ומתן קשוח מעודדים את הגופים הקיצוניים בהשראה והכוונה איראנית להמשיך לפעול באלימות וטרור, ומנוגדת לאסטרטגיית "הבידול האסטרטגי" המוצעת בעבודה זו.

ג. בעיראק - באופן מסורתי עיראק הינה מדינה בעלת זהות ערבית ולא פרסית. רוב אזרחי עיראק ללא קשר לעדתם או דתם רואים עצמם בראש וראשונה כעיראקים. בתקופת המלחמה נגד ארגון "המדינה האיסלאמית", העדה השיעית במדינה הייתה מלוכדת נגד האויב הקיצוני המשותף ולחמה יחד עם מיליציות שיעיות, כוחות הגיוס העממי (PMF) ותגבור כוחות מהצבא האיראני, כאשר חלק משמעותי מהלחימה בוצע תחת פיקודו של מפקד כוח קודס – קאסם סלימאני. אך לאחר הניצחון על המדינה האסלאמית, עיראק התפנתה לעסוק בשיקום המדינה וחיזוק מוסדותיה. מנגד משה"מ, כדרכם, ניסו לנצל את העיתוי והמשבר בעיראק, על מנת להשתלט על המדינה ולהפוך אותה למדינת חסות שלהם,

בסיוע המיליציות החמושות שבנו במדינה. אולם בתוך עיראק ממשיך הקרב והפעם זהו קרב פנימי על זהותה, ואופייה של המדינה שיעצב את עתידה. בעיראק ישנה התנגדות רבה, ההולכת ומתעצמת נגד התגברות ההשפעה הכלכלית - פוליטית וניסיון ההתבססות התרבותית-אידאולוגית-דתית של איראן בה. ישנה ביקורת נוקבת, בעיקר בקרב הדור הצעיר, נגד השחיתות הציבורית ונגד ההגמוניה האיראנית. ככל שאיראן מנסה להתבסס בעיראק, כך גם האיבה כלפיה גדלה וחוזרת כבומרנג והיא ו"שלוחיה" נתקלים בקשיים הולכים וגוברים. באוקטובר 2019 יצאו המוני צעירים עיראקיים בני כל הדתות למחות על המצב הכלכלי החמור והתעמתו עם כוחות הבטחון והמיליציות הפרו-איראניות. ההפגנות דוכאו באלימות בסגנון דיכוי המחאות באיראן. בבחירות באוקטובר 2021 המפלגות הפרו-איראניות נחלו תבוסה. מפלגתו של המנהיג השיעי הדתי, מוקתדא אל-סאדר, המייצג את הזרם שמתנגד לנוכחות והשפעה זרה, מכל סוג שהיא בעיראק, ודרש במצעו את פירוק המיליציות ממשקן, זכתה להפוך למפלגה הגדולה בפרלמנט וללשון המאזניים בהקמת הממשלה. העדה הסונית המהווה 35% מהאוכלוסייה והעדה הכורדית המקיימת אוטונומיה עצמאית בצפון המדינה הינם חלק משמעותי במחנה האנטי-איראני המתגבש במדינה, המתנגד למעורבותה במדינה. בנוסף על כך, נראה כי משה"מ וכוח קודס, עם היעלמותו של האופרטור הדומיננטי קאסם סלימאני מתקשה להשליט את מרותה על המיליציות השיעיות-הרדיקאליות שתחת השפעתה. הן החלו לבצע פעולות עצמאיות, ללא תיאום ובכלל כך ככל הנראה, ניסיון ההתנקשות בראש הממשלה העיראקי ב-7 בנובמבר 2021, ושיגור כטב"ם מעיראק לעבר ישראל במהלך המבצע הצבאי נגד החמאס ברצועת עזה במאי 2021. כל זאת מביא להבנה כי בעיראק מתחולל קרב זהויות מהותי מכריע. תוצאותיו של קרב זה ישפיעו על האזור כולו לאור מרכזיותה של עיראק במזרח התיכון.

איראן המנסה להשתלט על עיראק, נתקלת בקשיים רבים, ודעת הקהל נוטה נגדה. הסנטימנטים האנטי-איראניים, והתרופפות השליטה על המיליציות הינם נקודות התורפה של איראן בעיראק. חיזוק המחנה העצמאי והאנטי-איראני, לצד חיזוק הזהות הערבית של עיראק, יחלישו את כוחה של איראן במדינה. הצלחה בניסיון לפרק ממשקם או להחליש את המיליציות השונות וחיזוק השלטון המרכזי, תוך שימור עצמאות החבל הכורדי, הינו אינטרס אזורי משמעותי. לתוצאות המאבק על הזהויות בעיראק תהיה השפעה עצומה במערכה האזורית, ובמשימה להחליש את איראן.

ד. בלבנון - המדינה הלבנונית שרויה במשבר אזרחי, כלכלי ופוליטי עמוק ובסכנת קריסה פנימית. מציאות זו הינה הזדמנות אסטרטגית עבור ארה"ב ושותפותיה המערביות, מדינות המפרץ, מצרים וירדן לייצר מנופי השפעה ולהתנות כל סיוע כלכלי ואנרגטי בהחלשת חיזבאללה וצמצום ההשפעה האיראנית במדינה. איראן מנגד פועלת לחיזוק הארגון ולשימור הדומיננטיות שלו כנכס אסטרטגי, וכלי להפגנת עוצמה אזורית.

יש לפעול לערער את מעמדו של ארגון חיזבאללה, הפועל נגד האינטרסים הלאומיים מדינתיים הלבנוניים - לבודד אותו, לפגוע בו כלכלית, למנוע ממנו פיתוח אמל"ח מתקדם, לעודד את הארגונים האנטי-איראניים במדינה ולהחלישו. במקרה של הסלמה מול ישראל, על צה"ל להפעיל את עוצמתו הצבאית במטרה לגרום לפגיעה קשה ביכולותיו של הארגון, להחלישו ולחזק את ההרתעה האזורית. מהלך זה יוביל לפגיעה ביכולת של איראן להקרין כוח באמצעות גורם שלישי, ועל פי המטפורה בה עשינו שימוש - להחליש את "כף החתול" הלבנוני.

ה. בזירה הפלסטינית - יש לפעול לחיזוק הגורמים המתונים והחלשת הגורמים הקיצוניים. לאור קיצוניותו של ארגון חמאס השולל את קיומה של ישראל, חבירתו למחנה האיראני הרדיקאלי, והאופציה הסבירה כי יהיה חלק פעיל במערכה אזורית המונהגת על ידי איראן, על ישראל לפעול להחלישו משמעותית ולנטרל מרכיבי ליבה בכוחו הצבאי.

5. הפעלת לחץ מקיף על המשטר האיראני ויכולותיו האזוריות:

על המערכה להיות כוללת – כלומר עליה להכיל שילוב של מנופים מדיניים-כלכליים-צבאיים בהובלת מדינות הקואליציה ובשיתוף פעולה בין-לאומי. במערכה מתמשכת מתחייב קשר חזק בין כלל המערכות והממדים. מעצבי המדיניות בדרג האזרחי חייבים להיות מסונכרנים ולהכווין את המערכת המדינית, הכלכלית והצבאית. הלחץ צריך להיות על "כל המגרש" הן על איראן והן על שותפותיה באזור. גורמים כלכליים יהיו בעלי משמעות והשפעה קריטיים על ניהולה של המערכה ותוצאותיה.

בנוגע לפוטנציאל האפשרי של חזרה להסכם הגרעין, יש להבהיר לאיראן כי הסרת סנקציות במסגרת חזרה להסכם הגרעין אינן מתירות לה חסינות במערכה האזורית. מדובר בשני צירים נפרדים ובמידה ואיראן תמשיך ב"פעולותיה השליליות", יינקטו מולה צעדי נגד מותאמים לתפיסה המערכתית.

6. הרחבת תפיסת המב"מ למערכה אזורית רחבה ועמוקה:

מדינות רבות ובכללן כן רוסיה, סין, איראן וישראל פועלות "בתחום האפור" הידוע גם בכינויו המב"מ. המטרה הינה להשיג הישגים מצטברים, באמצעות פעולה מערכתית, מול יריב מוגדר, לחזק הרתעה ולשלוט יכולות. זאת באמצעות רצף פעולות וניצול הזדמנויות מבצעיות לפגוע ביריב ברמות שונות של חתימה, ניהול סיכונים ומניעת הסלמה רחבה. במערכה זו יש לנצל יתרונות א-סימטריים ולפגוע באויב בנקודות התורפה.

הרחבת התפיסה וניצול הניסיון המצטבר של צה"ל והמוסד הישראלי בסוג מערכה זו לכדי מערכה אזורית רחבה ועמוקה הינה חלק חיוני מכלי הפעולה המערכתיים של הקואליציה האנטי-איראנית האזורית, ומרכיב בהפעלת הלחץ המקיף על איראן, על משה"מ ו"שלוחיהם" האזוריים. במסגרת התפיסה יש לפתח כלים ויכולות לפעול "בבחימה נמוכה", תוך שימור "מרחב הכחשה".

פעולות "בתחום האפור" עשויות להיות אפקטיביות כחלק ממימוש עקרון "התגמול הישיר הגמיש" ויתנו למקבלי החלטות חופש פעולה רחב יותר במסגרת ניהול הסיכונים המערכתית. כחלק מהמערכה הכוללת יש לנהל מערכה חשאית משותפת תוך ניצול יתרונות יחסיים של כל אחד מהשותפים. פעולות "בתחום האפור" אינן רק פעולות קינטיות ו"פיצוצים מסתוריים", אלא גם פעולה במרחבי פעולה אפקטיביים אחרים כמו ביצוע פעולות בסייבר ובתודעה. במסגרת דפוס הפעולה יש לנצל שותפויות, לממש את עקרון התחבולה, לפעול באופן בלתי צפוי, לייצר הפתעות, חוסר בטחון וחוסר וודאות הן באיראן והן במרחבי הפעולה האזוריים.

7. לנהל מערכה אידיאולוגית-תרבותית באזור:

נדרש לגבש מערכה על הלבבות והמוחות של העדות, הקבוצות האתניות והשבטים במזרח התיכון. המערכה האזורית נגד המשטר האיראני צריכה להיתפס בראש ובראשונה כמערכה אידיאולוגית-תרבותית. במסגרת זאת, המאמץ לעיצוב התודעה הינו אחד האתגרים הגדולים, וחלק מרכזי בכל מערכה צבאית בתקופה המודרנית. "המערכה על התודעה" הינה מאמץ עיקרי ומתמשך חשוב לעיתים אף יותר מהפעלת אמצעים קינטיים. המערכה נגד איראן הינה בראש ובראשונה מערכה תרבותית-אידיאולוגית שמעורבים בה קהלי יעד שונים. כחלק מייצוא ערכי המהפכה, איראן ומשה"מ משקיעים משאבים רבים בקמפיינים תודעתיים, הסברה, מימון וברתימת אוכלוסיות לתרבות והאידיאולוגיה הדתית-איראנית.

במסגרת התכנון המערכתי, נגד הציר האיראני, נדרש להתארגן למערכה תודעתיית שמטרתה להעצים את הסנטימנט האנטי-איראני בקרב הציבורים השונים באזור, ובכללן כן מיקוד מאמץ בקרב העדות השיעיות במזרח התיכון ובאיראן גופא.

מסר חשוב הינו, כי המערכה הינה מערכה נגד הגורמים הקיצוניים במזרח התיכון באשר הם. כפי שצוין יש להמשיך ולנהל מלחמה חורמה נגד כלל ארגוני הטרור הרדיקאליים בין אם שיעים ובין אם סוניים ובראשם הארגונים "אל-קאעידה" וארגון ה"מדינה האסלאמית" (ISIS).

עימות ארוך ומתמשך – גורמים משפיעים מערכתיים ארוכי טווח

איראן השואפת להיות מעצמה אזורית, מרבה לאיים ולהפגין לראווה את עוצמתה, להתפאר בהישגיה כלפי פנים וחוץ. אולם, איראן הינה מדינה פגיעה, שיש לה נקודות תורפה ומגמות שליליות ארוכות טווח המעמידות בספק את חוסנה ועוצמתה הכוללת. המשטר העומד בפני אתגרי פנים מורכבים שלאורך זמן ילכו ויעמיקו, יתקשה לתת תשובות ולהתמודד עימם.

א. כלכלה – איראן מצויה במשבר כלכלי חריף, אינפלציה ואבטלה לאור משטר הסנקציות והלחץ הכלכלי המתמשך של השנים האחרונות. הקלה בסנקציות, ללא התניות אזוריות, הינה טעות אסטרטגית חמורה וארוכת טווח. אולם, גם אם חלק מהסנקציות יוסרו, עתידו של המשק האיראני לאורך זמן תחת המשטר הנוכחי הינו שלילי.

בכל המרחבים בהם איראן מנסה להתבסס ולהעמיק את השפעתה, הכלכלות נמצאות במצב של קריסה והתפרקות. חורבן תשתיות, מצוקה חברתית ועוני. כך המצב בלבנון, סוריה, עיראק ותימן. לאיראן אין עתודות כלכליות מעצמתיות לסייע לכלכלות כושלות. ללא סיוע חוץ, עתידם של המדינות ואזרחיהן הינו שלילי. לאורך זמן אי-אפשר לסמוך על איראן כגב כלכלי. המדינות הזקוקות לסיוע חוץ יאלצו לבקש תמיכה ממעצמות אחרות. המערכה האזורית יקרה ודורשת מימון הולך וגובר. מנגד, בקואליציה האנטי-איראנית מדינות מבוססות בעלות כלכלות חזקות, בכלל כך מדינות המפרץ וכמובן ארה"ב. הקואליציה המחזיקה בעוצמה כלכלית יכולה לסייע בשיקום מדינות כושלות ולקדם פרויקטים תשתיתיים, לשפר את איכות החיים הכוללת, ולצמצם את האבטלה. את התמונה יכולה לשנות סין במידה ותחליט לפעול, ולהרחיב את השפעתה במזרח התיכון. סין יכולה לפעול באופן עצמאי או בסבירות גוברת בשיתוף פעולה עם איראן, ולהזרים משאבים ופיתוח שיאתגרו את הווקטור הנגדי של הקואליציה האנטי-איראנית.

ב. דמוגרפיה, אוכלוסייה וילודה – אוכלוסיית איראן איננה הומוגנית, מפולגת מבחינה אתנית וחיים בה מיעוטים רבים, חלקם בדלניים הסובלים מרדיפה ודיכוי. הפרסים מהווים כ-60% מהאוכלוסייה. השאר הינם אזורים, כורדים, בלוציים, ערבים, טורקמנים ואחרים. מדי פעם פורצות מחאות והפגנות אלימות במחוזות המרוחקים בהם יש רוב למיעוטים בכלל כך הערבים והבלוציים. הערבים מרוכזים במחוז חוזסתאן, בדרום מערב איראן. מחוז זה עשיר בנפט. הם שואפים לעצמאות, רואים עצמם כחלק מהאומה הערבית, מרבים בהפגנות מחאה נגד השלטון ואף מבצעים פיגועים נגד המשטר. הבלוציים הינם מוסלמים סונים, מרוכזים בגבול אפגניסטאן-פקיסטאן-איראן. הם דורשים עצמאות, מנהלים מאבק לשחרור לאומי ומבצעים פיגועים נגד מנגנוני הבטחון האיראניים.

בטווח הארוך נראה כי הבעיות הדמוגרפיות של איראן יעמיקו ויפגעו בחוסנה הלאומי הפנימי של המדינה. הנתון הבולט ביותר הינו תהליך הזדקנות וירידה בשיעור הילודה. על פי המגמות הנוכחיות, עד 2050 שליש מאזרחי המדינה יהיו בני יותר מ-60. בשנים האחרונות חלה ירידה דרמטית בשיעור הילודה וכיום מספר הילדים של אישה איראנית עומד על 1.66 בממוצע. לעומת זאת בני מיעוטים אחרים, בעלי נטיות בדלניות כמו הבלוציים יולדות 3-4 ילדים בממוצע. מגמה זו מבשרת על דעיכה דמוגרפית של הפרסים באיראן ולכך משמעויות כלכליות שליליות על עתיד המדינה והשתנות מאזן הכוחות בתוכה.

ג. לכידות וחוסן פנימי – לאיראן בעיות פנים רבות, המשטר רווה אחר מתנגדיו ומדכא זכויות אדם. קיימת תסיסה בקרב הדור הצעיר הרוצה חופש, קורא תיגר על הממסד הדתי-שמרני ומתנגד לכפייה הדתית השלטונית. לנשים באיראן אין זכויות. הפגנות הסטודנטים מדוכאות באופן ברוטאלי על ידי השלטון באמצעות כוחות משה"מ. לאורך זמן הערכה היא כי התסיסה החברתית והמחאות יגברו, ומשטר האיטוללות יאלץ להמשיך ולדכא את ההפגנות ביד קשה כדי להבטיח את שרידותו.

ד. רגישות לאבידות – המשטר האיראני והאוכלוסייה רגישים לאבידות. ככל שאיראן תשלם מחיר הולך וגובר על פעולותיה השליליות באזור וככל שיגבר הלחץ על פעילי טרור איראניים השייכים למשה"מ ופועלים מחוץ לאדמת איראן הדבר ייצור לחץ על השלטון וייפגע באפקטיביות הפעולה והשליטה של משה"מ ב"שלוחיו".

ה. גאוגרפיה ותשתיות לאומיות – איראן מדינה עצומה בשטחה אולם היא פגיעה וחשופה. האוכלוסייה, הנכסים הכלכליים והתשתיות הלאומיות והשלטוניות החיוניות מרוכזות במספר מצומצם של מרחבים גאוגרפיים, ובעיקר במרחב טהראן המהווה את המוקד השלטוני, הכלכלי והתרבותי. באמצעות תקיפות במרכזי כובד ספורים ניתן לפגוע קשות במדינה. תשתיות הנפט של איראן הינן תשתיות חיוניות, ופגיעה ממוקדת בהם, תגרום לפגיעה חמורה בכלכלה ובמשק האיראני. פגיעה ממוקדת בנמלי הים של איראן ושדות תעופה ישבשו את יכולת התפקוד המדינתית הכוללת.

ו. משבר האקלים והתחממות כדור הארץ – התחממות כדור הארץ ומשבר האקלים הגלובאלי מהווה אתגר ארוך טווח במיוחד לאיראן. רוב שטחה של איראן הינו צחיח, מדברי ובלתי מיושב והאקלים ברובו יבש וחם. המשקעים השנתיים דלים למעט חריגים בהרי הזגרוס וחופי הים הכספי. ההתחממות העולמית פוגעת גם באיראן והטמפרטורה הממוצעת במדינה במגמת עליה בעשרות השנים האחרונות - פי 1.5 יותר מהעלייה העולמית הממוצעת. העליה בטמפרטורה משפיעה גם על אידוי מואץ של המים מפני השטח. התחזיות העתידיות הינן כי איראן עומדת בפני משבר מים חמור לשתייה ולחקלאות, ובצורות. תחזית זו מהווה אתגר גדול, וצפויה להביא למשבר סביבתי-כלכלי וחברתי אשר תקשה על איראן להתמודד עימו בטווח הארוך, ותגביר את תלותה בייבוא מזון ממקורות חוץ.

סיכום

המזרח התיכון מצוי בעימות מתמשך שתוצאותיו ייקבעו את עתידו ואופיו. איראן תחת המשטר הדתי רואה את עצמה כמעצמה אזורית בעלת השפעה גלובלית. היא מנהלת אסטרטגיה התקפית מול מדינות האזור, ישראל וארצות הברית. היא מפעילה כוח, חותרת לערער את יציבות המשטרים, ופועלת לחזק את השפעתה האזורית. איראן פועלת להרתיע את יריבותיה, לצמצם את כוחן ולדחוק את ארצות הברית מהאזור. באמצעות משה"מ היא בנתה "צבא אזורי", רכשה ומפתחת יכולות צבאיות אסטרטגיות המאפשרות לה להרתיע, לאיים ולפגוע פגיעה קשה באויבותיה. כחלק מהתפיסה המעצמתית, היא חותרת להשיג בשלבים גם יכולת גרעינית. כיום היא מצויה במרחב שניתן להגדירו "על הסף של מדינת סף גרעינית". פרויקט הגרעין שלוב בפרויקט האזורי, וזאת על מנת להבטיח את שרידותו של שלטון האיטולות מפני איומי פנים וחוץ, ולהרחיב את השפעתו.

הפוטנציאל השלילי של חזרה להסכם הגרעין במתכונתו הנוכחית ללא תכנית מקבילה וישימה לבלימת איראן במערכה האזורית תהווה פגיעה קשה בקרב על הדומיננטיות האזורית בין הצירים המתחרים במזרח התיכון. מציאות זו תאפשר לאיראן תמורות כלכליות שיאפשרו לה להשתחרר מהמצוקה הכלכלית הקשה והבידוד הבינלאומי. את התמורות הכלכליות המשטר האיראני הקיצוני ושלוחיו ינצלו להמשך תוקפנות, לפיתוח ארסנל יכולותיו הצבאיות, ובכלל כך יכולות הטילאות והאש האסטרטגית לסוגיה. באמצעות שיפור המצב הכלכלי איראן תוכל להמשיך לממן ולתחזק את שלוחיה האזוריים, ולהעצים את יכולותיהם במרחבי החיכוך שלהם. איראן תמשיך לפעול נגד מטרות אמריקאיות בסוריה ובעיראק, ובהעדר הרתעה אף תגביר את תעוזתה, וזאת לאור ההבנה כי לא תשלם מחיר נוכח העדר תגובה נחושה ומרתיעה על פעולותיה.

על מנת למנוע מאיראן להשיג את יעדיה מרחיקי הלכת נדרשת השתנות ואימוץ גישה אזורית שונה. יש לגבש קואליציה שתפעל בכוחות משותפים תחת אסטרטגיה מתואמת וכוללת. נדרש אופרטור ראשי, אופרטורים אזוריים ואופרציה מערכתית. המציאות הנוכחית, הינה של אוסף פעולות טקטיות, ללא השפעה מערכתית. כל אחת מהמדינות המאותגרות על ידי הציר השיעי-איראני, נלחמת לבדה ללא תיאום, ומשחקת לידי איראן היכולה לרכז מאמץ מול כל יריב בנפרד.

המסגרת האסטרטגית כוללת עקרונות פעולה ראשיים השלובים זה בזה. סימון גבולות המערכה, אימוץ תפיסה מערכתית, הבנה כי המערכה הינה "עימות ארוך ומתמשך", וכי נדרש לסנכרן את המערכה על כל היבטיה. ניתן לגבש בריתות ופעולה משותפת ליצירת פגיעה רב תחומית באיראן והחלשת מרכז הכובד השלטוני של משה"מ באמצעות אימוץ תפיסת "הגמול הישיר המרתיע", בידול "השלוחים", הרחבת סל הכלים האופרטיביים וניהול מערכה תודעתית אזורית.

האזור נמצא בעיצומם של שינויים מרחיקי לכת המייצרים הזדמנויות להתארגנות אחרת. "הסכמי אברהם" מאפשרים לציר האנטי-איראני לפעול במשותף ולכרות בריתות שלא ניתן היה לתאר אך לפני כמה שנים. רוב המדינות המתנגדות לאיראן הינן מדינות בעלות כלכלות יציבות ומצליחות. הן מחזיקות באמל"ח מתקדם, יש להן יתרון יחסי בזכות היכולות הטכנולוגיות של ישראל וארצות הברית. מנגד העורף והתשתיות שלהן פגיעות, אולם כך גם העורף והתשתיות של איראן. יש לנסות להימנע מהידרדרות למלחמה אזורית כוללת ולפעול באחריות. אולם יש להיערך אליה במידה ותפרוץ כטבעם של מלחמות. איראן מורתעת בעצמה מהסלמה שתוביל למלחמה.

האסטרטגיה המוצעת מתמודדת עם ההבנה שאיראן חשה בטחון הולך וגובר, פועלת עד כה בהצלחה באמצעות הפעלת שיטת "הגישה העקיפה". באמצעות גישה זו היא מפעילה את "שלוחיה" או פועלת בחשאיות ומצליחה לפגוע ולהרתיע את אויבותיה תוך שימור מרחב הכחשה. לאיראן אין בעיה להקריב את שלוחיה ותשתיותיהם על מנת לקדם את יעדיה, בין אם אפגאנים, פקיסטאנים, סורים, לבנונים או פלסטינים.

חשוב להדגיש כי מטרת הקמת הברית האזורית הינה תחת רציונאל הגנתי. אך רציונאל הגנתי נכון הינו אימוץ המושג "הגנה פעילה". מושג זה משמעו שילוב מרכיבים התקפיים המשרתים את ההגנה. יש לסדוק את תחושת החסינות באמצעות הפעלת הגישה של "הגמול המרתיע הישיר הגמיש" תחת העקרון "מידה כנגד מידה". ההנחה היא שאיראן תורתע כאשר תבין שהיא לא קובעת לבדה את "כללי המשחק" וגבולותיו. גבולות המערכה מתפשטים לאדמתה, ולתוך גבולותיה באופן ישיר. האש שהיא הפעילה תחזור אליה, ו"תחרוך את גלימות מנהיגיה". גישה זו נכון היה לאמץ לפני זמן רב – בין היתר לאחר תקיפת מתקני הנפט של חברת "ארמקו" בסעודיה, תקיפת בסיסים אמריקאיים, תקיפה של אוניות סוחר אזוריות והרג מלחים אזרחיים, תקיפה בטילים בליסטיים ומל"טים מתאבדים את אבו דאבי ועוד. מימוש מערכה חשאית משותפת, הרחבת המב"ם "בשילוב זרועות", תוך סיוע לגורמי אופוזיציה ועידוד תאי התנגדות נגד איראן במרחבי הפעולה שלה הינם מרכיב חשוב במערכה.

המערכה האזורית הינה מערכה מתמשכת ורב תחומית. בסוג כזה של מערכה נדרשת מנהיגות, התמדה, חוסן, ונחישות. כפי שהוצג לאיראן אתגרים ותורפות רבות. ככל המרחבים בהם היא מנסה להתבסס, ישנה התנגדות הולכת וגוברת ועוינות אותנטית של האוכלוסיות נגדה. איראן נתפסת כגורם תרבותי, אידיאולוגי ודתי זר ולא טבעי. בנוסף, איראן פגיעה, ויש לה בעיות פנים, הפגנות והתנגדויות. השלטון מצוי בחשש מתמיד לשרידותו. בטווח הארוך בעיותיה המבניות של איראן צפויות אף להחריף את מצבה. את התורפות הללו צריך לנצל בתוכנית פעולה משותפת, מקיפה, גמישה ומותאמת להתפתחויות.

תפקידה של ארצות הברית חיוני במימוש הברית והיא נותנת החסות ו"המטריה הארגונית" לברית ההגנה. על ארצות הברית לחזק את הרתעתה האזורית המבוססת על עוצמתה הרבה. ההרתעה של ארצות הברית הינה גורם המרסן כוחות עוינים. לדימוי המעצמתי האמריקאי במזרח התיכון ישנה הקרנה לזירות חיכוך אחרות בעולם. לארצות הברית ישנה היכולת לקדם תהליכים ופתרונות בינלאומיים כחלק ממטרות האסטרטגיה האזורית. על ארצות הברית לפעול להרחבת "הסכמי אברהם" וצירוף מדינות נוספות. שילובה של ישראל בפיקוד המרכז האמריקאי (סנטקו"ם) מייצרת את ההזדמנות לגיבוש הקואליציה הצבאית ההגנתית. ישראל מנוסה, יכולה לסייע רבות בקידום יכולות הגנה אזורית מפני איומי אש, מודיעין מתקדם ולוחמת סייבר. גם אם לא תוקם המסגרת MESDA המוצעת בנייר זה, ניתן לאמץ מבנים אחרים, בלתי פורמליים לגיבוש המהלכים המשותפים הנדרשים.

יישום תוכנית מקיפה ושיתוף פעולה אזורי, יקדם את מימוש המטרה המשותפת – הבסתה של איראן במערכה האזורית ודחיקתה חזרה לגבולותיה.